קנין הלכה

2

מראי מקומות

מס׳ 5

חודש אדר א׳ תשע״ט

או״ח הלכות עירובין

סימן שסג סעיפים א-כח

Dirshu
דרשו ד׳ ועוזו
קרן עולמית לחיזוק ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד׳ ללא קבלת אישור בכתב מ״דרשו״

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן שסג

סעיף א

בכמה מקומות הוי רה"י מן התורה

הראשונים נחלקו כמה מחיצות בעינן למיהוי רה"י מן התורה:

[א] שיטת רוב הראשונים [רש"י עירובין (דף יב:) תוס' (בכמה מקומות), הרא"ש פ"ק דסוכה), הראב"ד (השגות על הרמב"ם פי"ז שבת ה"ט) הרשב"א (חידושיו דף יב וכן בעבודת הקודש), והריטב"א (דף יב)] דבשלש מחיצות הוי רשות היחיד מן התורה. [ולהלן יבואר דב' מחיצות ולחי הוי כג' מחיצות והוי נמי רה"י מהתורה].

ב] שיטת הרמב"ם [פי"ד ה"א] והר"ח [דף יב:] דבעינן ד' מחיצות למיהוי רה"י מן התורה [וג' מחיצות ולחי הוי כד' מחיצות].

ג] המ"מ [פי"ז ה"ט] הביא דעת י"א וכ"כ הסמ"ק, והובאה דעה זו גם בריטב"א [דף צד] דיש להבחין בין שני מקרים : א) ג' מחיצות הפרוצות לרשות הרבים ופעמים שהרבים דוחקים ונכנסים לשם, לא הוו רה"י מן התורה אלא הוו כצידי רה"ר שדינן ככרמלית. ב) ג' מחיצות הפרוצות לכרמלית הוו רה"י מן התורה.

והנה הט"ז [ס"ק א] האריך לפסוק כהדיעה השלישית, ולחלק בג' מחיצות בין אם הן פרוצות לרה"ר לבין פרוצות לכרמלית, אבל רוב הפוסקים נקטו דבכל גווני הוי רה"י מה"ת בג' מחיצות.

שתי מחיצות ולחי

לדעת הראשונים הסוברים דבשלש מחיצות הוי רה"י מן התורה, מבואר בגמ' [דף יב:] דלהסוברים לחי משום מחיצה, גם שתי מחיצות ולחי הוו רה"י מן התורה, אמנם יש להבחין בין שני אופנים:

א] אם שתי המחיצות עומדות זו מול זו, כשני בתים בשני צידי מבוי, ועשה לחי בקצה מחיצה אחת באופן שיש כנגדו מחיצה של הבית האחר, בזה פשוט טפי דהוי רה"י מן התורה [להסוברים דבג' מחיצות הוי רה"י מה"ת].[1]

ב] אמנם באופן שיש ב' מחיצות העומדות ניצבות זו לזו כמין גאם, נחלקו הפוסקים:

א. הביה"ל [ד"ה אסרו] כתב דגם זה הוי רה"י מן התורה,[2] וכתב דכך מוכח בגמ' [דף יב:].[3]

ב. החזו"א [סי' עב ס"ק י] כתב דבאופן זה אין רה"י מן התורה כלל, דלחי מועיל לגדור מן התורה רק באופן שאם יומשך הלחי יפגוש בדופן שכנגדו, אבל בכמין גאם אין דין רה"י. וגם באלכסון לא משוינן רה"י [מקצה הלחי עד קצה הדופן המקבילה לו], ולמד כן החזו"א מתוס' [דף ח:] במבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר דלא משוינן רה"י באלכסון אלא רק כנגד הקצר.

ביאורים והערות

1. ובאופן שהרבים בוקעים בין המחיצות מבואר בגמ' [שבת דף ו:] דהרבים מבטלים את מחיצת הלחי ואין כאן רה"י מן התורה, וכן הביא רע"א [גליון הש"ס עירובין דף יב:] מהגמ' הזו, ותמה על תוס' [שם ד"ה איתיביה] וכן על תוס' עירובין [דף כב. ד"ה דרבנן] שכתבו דאפשר שגם כשהרבים בוקעים בו הוי רק מדרבנן, והובאו הדברים בביה"ל [ד"ה אסרו].

2. בביה"ל לא התפרש אם הכוונה שממשיכים את הלחי באופן ישיר עד כנגד סוף המחיצה המקבילה [אף שאין כנגדו מחיצה], או שהרשות הולכת באלכסון מסוף הלחי אל סוף המחיצה שכנגדו. [ולהך צד שהרשות הולכת באלכסון, צ"ל דמיירי באופן שאפשר להכניס בתוך הרשות הזו ריבוע של ד"ט על ד"ט, שהרי אין רה"י מן התורה אלא כשיש בה שיעור זה של ד"ט על ד"ט].

3. הביה"ל כתב דכן מוכח מקושיית הגמ' [דף יב:] מברייתא דר' יהודה, והדברים צריכים ביאור. ואולי כוונת הביה"ל דמה שהקשו על רבא מברייתא דר' יהודה, נימא דמה שאמר רבא דלחי אינו משמש כמחיצה מיירי בב' מחיצות כמין גאם, ואילו ברייתא דר"י איירי בב' מחיצות זו כנגד זו, ואולי בזה מודה רבא, ומדלא חילקו כן משמע דמאן דס"ל דלחי משום מחיצה ה"ז גם בב' מחיצות כמין גאם.

קנין הלכה

מראי מקומות

בדברי השו"ע שחכמים הצריכו תיקון ברוח הרביעית

בגמ' [דף יב:] מבואר דתיקון זה שהצריכו חכמים לעשותו ברוח הרביעית מהני בין בלחי ובין בקורה, אף דקיי"ל שקורה אינה מחיצה אלא היכר [ולרבא גם לחי אינו מחיצה אלא היכר].[4]

סעיף ב

מקור הדין של היתר חצר והפס ד"ט או בב' פסין משהו מכאן ומשהו מכאן הוא בגמ' דף יב.[5]

וכתב המשנ"ב [ס"ק ז] דצריך שיניח את הפס בראש הכותל, וביאר בשעה"צ שלא יהא הפס מופלג מהכותל, דאתי אוירא דהאי גיסא והאי גיסא ומבטל ליה, ויבואר להלן [סעיף ו].

בדברי השו"ע דבנפרץ כותל החצר בעינן טפח מכאן וטפח מכאן

בגמ' [דף י.] איתא דאם נפרצה חצר קטנה לחצר גדולה, היינו שהחצר הגדולה רחבה מהקטנה ונשארו גיפופים מכאן ומכאן, ניתרת החצר הגדולה אם יש טפח מכאן ומכאן [והפירצה אינה עולה על עשר אמות]. והקשו התוס' דהא מבואר [דף יב.] דחצר ניתרת בשני פסין משהו וא"צ טפח.

ותירצו ב' תירוצים:

א. טפח לאו דוקא, וה"נ דחצר הגדולה ניתרת במשהו מכאן ומכאן.

ב. י"ל דכאשר עושה פס גמור [פירוש שעושה אותו לשם תיקון החצר] די במשהו מכאן ומכאן, אך בכותל [פירוש שנשאר הכותל שהיה בנוי קודם לכן, ולא נעשו הפסים לשם היתר החצר] בעינן רוחב טפח, דאין היכר כ"כ בזה כמו בפס שנעשה לשם תיקון.

והב"י הביא דברי רבינו יהונתן שהצריך טפח מכאן ומכאן, וכתב הב"י דלאו דוקא נקט כן אלא די במשהו מכאן ומכאן. והד"מ [ס"ק א] כתב דז"א, דרבינו יהונתן סובר כתירוץ שני של תוס' [דף יב.] הנ"ל שחילקו בין פס שנשתייר לבין פס שנעשה לשם תיקון. ובשו"ע חזר בו ונקט דטפח דוקא.

אמנם הביה"ל [ד"ה טפח] כתב דיש להקל כתירוץ ראשון של תוס' דכן מבואר בהרבה ראשונים, ובסוף דבריו הביא את דברי הנשמת אדם שכתב דמדינא יש להקל בזה, אך לכתחילה נכון להחמיר כהשו"ע אם לא בשעת הדחק.

בדברי המג"א ס"ק א בחצר שאין בה שיעור ד"ט

כתב המג"א דאפשר דמש"כ השו"ע שחצר צריכה תיקון בפתחה אף אם הפתח פחות מד"ט, מיירי בחצר שיש בה שיעור ד"ט אך

ביאורים והערות

4. ועיין לעיל [סי' שמה סט"ז] שהבאנו שנחלקו האחרונים בגזירת חכמים זו שהצריכו תיקון ברוח הרביעית: א) דעת האבן העוזר שרק בג' מחיצות הפרוצות למקום האסור [רה"ר או כרמלית] הצריכו חכמים תיקון, אך אם יהיו ג' מחיצות הפרוצות למקום פטור [כגון גג שיש לו ג' מחיצות וברביעית אין מחיצה והגג בולט באופן שאין גוד אסיק ואין בבליטה זו שיעור ד"ט] לא הצריכו חכמים תיקון כלל ברוח הרביעית. ב) ומדברי שאר האחרונים נראה דבכל גווני הצריכו חכמים שתהא רה"י גדורה מארבע רוחותיה.

5. ועיין תוס' [דף יב.] שתמהו למה ב' פסין שדינם במשהו מכונים בשם פס ולא בשם לחי. והביה"ל [ד"ה בשני] כתב ליישב דכאשר עושה תיקון רק בצד אחד צריכה חצר רוחב ד"ט, וזה מכונה בשם פס, לכך קראו גם לשני פסין משהו בשם פסין, שגם הם מתיקוני חצר. [ויש להוסיף דבגמ' (דף יב) מבואר דב' לחיים מכאן ומכאן נקראים בשם סתימה, משא"כ לחי ברוח אחת. וא"כ י"ל דכשם שפס ד' מכונה בשם פס על שם רוחבו, כן ב' פסין מכונין בשם פס ע"ש שהם כסותמים את פתח החצר, ואינם כלחי שהוא רק תחילת מחיצה ואינו מוגדר כסתימה כלל].

קנין הלכה

מראי מקומות

כתליו הולכים באלכסון באופן שבפתח החצר אין שיעור ד"ט, דבכה"ג בנפרצה החצר במילואה הרי היא צריכה תיקון, [ולענין מבוי כה"ג נחלקו הפוסקים להלן סעיף כח], אבל אם כל החצר פחותה מד"ט אין צריך שום תיקון. ועיין ביה"ל [ד"ה כיון] שהביא שהאחרונים התקשו בדברי המג"א, אך הביה"ל הצדיק דבריו דכוונתו לומר דחצר כזו אינה רה"י כלל רק מקום פטור, ומ"פ אינו צריך שום תיקון. וכתב הביה"ל דכן מפורש ברשב"א ובריטב"א [דף יב.].

והחזו"א [סי' עג ס"ק ז] כתב דאמנם חצר זו שאין בה שיעור ד"ט על ד"ט אינה רה"י כלל, אך אם היא פתוחה לכרמלית גם היא דינה ככרמלית, לדעת הרמב"ם הסובר שאין מ"פ בכרמלית אלא אמרינן דמצא מין את מינו וניעור. והוסיף החזו"א לעיל מיניה [ס"ק ו] שדין זה של הרמב"ם נאמר אף כשאין הכרמלית מקיפה את המ"פ מכל צד, ולדעת רש"י והרשב"א והריטב"א הסוברים דיש מ"פ בכרמלית אכן אין שום איסור בחצר זו.

מסיים החזו"א דלפי מה שצידד הביה"ל [סי' שמה סי"ט ד"ה ויש להקל] כדעת המקילים דס"ל דיש מ"פ בכרמלית, יש להקל גם בזה.

ואפשר דהביה"ל אזיל לשיטתו [סי' שמה סי"ז ד"ה חורי] דלא אמרו דאין מ"פ בכרמלית אלא כשהכרמלית מקיפו מכל צד, משא"כ בחורים שהם מקום נפרד בפ"ע, והביא דכן כתב גם הגר"ז, ה"ג אם יש חצר נפרדת מהכרמלית ואינה מוקפת בכרמלית הוי מ"פ לכו"ע, דלא אמרינן בזה דמצא מין את מינו וניעור.

סעיף ג

שיעור עובי הלחי

במשנה [דף יד:] איתא "לחיין שאמרו גובהן עשרה טפחים ורחבן ועביין כלשהו". ואמרו ע"ז בגמ' וכמה כ"ש, תני ר' חייא אפילו כחוט הסרבל. וכתב בתרומת הדשן [סי' עד] דשיעור חוט הסרבל הוא כעובי אצבע, והובאו הדברים בב"י. עוד הביא הב"י את תשובת מהר"ם [שהובאה במרדכי עירובין סי' תפג] שכתב שהורה לעשות לחי מסיד מחוי מדובק בכותל כעובי אצבע, שהוא יותר חזק מחוטי הסרבל. ונקט התה"ד בדעת המהר"ם דאכן צריך שיהא שיעור הלחי כחוט הסרבל.

והב"י כתב דשאר הפוסקים סתמו דסגי בלחי ומשהו [וכן לשון תוס' דף פ: ד"ה אבל], וציין להם רע"א [גלהש"ם דף יד.], ולכן נקטו הראשונים דסגי בלחי כ"ש.

גובה לחי י"ט

כתב רע"א דנראה דבעינן י"ט מרווחים ולא מצומצמים, וכעין הא דמצינו להלן [סעיף כו] לענין גובה המבוי דבעינן שהמבוי יהא גבוה י"ט, וכתב הטור דבעינן שיהיו י"ט מרווחים, ועפי"ז כתב רע"א דנראה שגם הלחי יהא גבוה י"ט מרווחים.

המקור לחילוק בין מרווחים לבין מצומצמים הוא בגמ' [דף ג:], דאמר רבא כל אמות באמה בת ששה טפחים אלא הללו שוחקות [פי מרווחות] והללו עצבות [פי מצומצמות], והכל לחומרא, ופירש"י דאמות מרווחות היינו שהטפחים גדולים, ואמות מצומצמות הטפחים מצומצמים. [טפחים מרווחים היינו שהאצבעות אינן מהודקות זו לזו, משא"כ טפחים מצומצמים האצבעות מהודקות זו לזו].

והנה בגמ' ובראשונים מצאנו חילוק זה בין שוחקות לעצבות לענין שיעור האמה [וההפרש הוא חצי אצבע לאמה], והטור [סעיף כו] כתב שיעור זה גם לגבי הטפחים.

ומבואר מהטור והשו"ע [סעיף כו] שאף בדינים דרבנן כגון בדיני המבוי והלחי אזלינן לחומרא בשיעורי האמה והטפח, וכבר ציין זאת הפמ"ג [מ"ז ס"ק יד], וציין לספר עולת שבת שתמה דהא ספיקא דרבנן לקולא. ועיי"ש בפמ"ג שנקט דהא דאזלינן לחומרא

הוא מספק, ולכן נסתפק אם מצרפין ספק זה לספק ספיקא.

לחי במבוי גבוה מעשרים אמה

כתב המשנה ברורה [ס"ק טז] דלחי מהניא גם למבוי גבוה מעשרים אמה, ומקורו במ"מ [פי"ז הי"ב], וכן כתב הב"י [להלן סעיף כו]. אמנם הביה"ל [סעיף כו ד"ה בלחי] ציין להבית מאיר שכתב דיותר נראה מפשטות לשון הרמב"ם [שם] והטור [סכ"ו] שגם לחי אינו מתיר מבוי שפתחו גבוה מכ' אמה. וכתב הב"מ דאף שסברת המ"מ להכשיר בזה נכונה, שהרי הלחי עומד בארץ ומה לי בכך שגבוה המבוי כ' אמה, מ"מ כתב הב"מ דחכמים השוו מידותיהם, דכיון שקורה אינה מתרת ביותר מכ' אמה [כיון שאין העין שולטת בה ואין היכר], כך לחי אינו מתיר הואיל ואצל בנ"א קורה ולחי שוין.

העמיד אדם לשם לחי

כתב האו"ז [הלכות עירובין סוס"י קכב] שאם קשר אדם לשם לחי ה"ז מועיל, וכן הובא ברמ"א. והקשה המג"א [ס"ק ג] למה בעינן קשירה, והרי מחיצה של בנ"א כשרה גם בלי קשירה. וכתב המג"א דמיירי שלא הודיע שהוא משמש כלחי, ולכן בעינן קשירה, דאל"ה בודאי ילך, וכ"כ הגר"א [ס"ק יד]. והוסיף הגר"א דעל כרחין מיירי בשלא הודיעו, שהרי אין מחיצות בנ"א מועילה אלא שלא לדעת, וכדלעיל [סי' שסב ס"ה].

והפמ"ג [א"א ס"ק ג] הביא התו"ש די"ל דמיירי אף כשהודיעו לאדם שהוא משמש כלחי, והיינו כשהעמידו מבעו"י, דאז אין איסור של העמדת מחיצה בשבת ואין כאן זלזול השבת, ולכן אפשר להודיעו שהוא משמש כמחיצה,[6] ואעפ"כ כתב התו"ש שצריך לקושרו שם שמא ישכח וילך.

סעיף ד

מה שנקט השו"ע דאם יש קצת כותל ברוח רביעית ה"ז מועיל בתורת לחי, היינו אף שלא נעשה לכך, דלחי העומד מאליו כשר. ומה שהצריך השו"ע שיהא בו רוחב טפח, עיין ביה"ל שהשו"ע לשיטתו [סעיף ב] שנקט כתירוץ השני של תוס' [דף י.] שכתבו דכשלא נעשה לשם לחי או פס בעינן שיעור טפח. אמנם להלכה נקט הביה"ל כהרשב"א והריטב"א וסתימת שאר הראשונים, שבכל גווני סגי בלחי משהו וא"צ רוחב טפח.

סעיף ה

דין לחי שאינו עומד ברוח מצויה מקורו בהג"א [סי' ט], ודינו כדין מחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה, שנתבאר דינה לעיל [סי' שסב ס"א] דנחלקו הפוסקים אם פסול זה הוא דוקא אם בשעה שהרוח המצויה מנשבת נפסלת המחיצה, כגון שהיא נופלת או מוגבהת מהקרקע ג"ט, או דאף כשאין המחיצה נפסלת רק מתנדנדת ג"כ פסולה.

כדברי השער הציון ס"ק יא

א] המשנ"ב בשער הציון דן בלחיים של צוה"פ אשר י' הטפחים התחתונים שלהם אינם מתנענעים ע"י הרוח, כגון שהם קבועים במסמרים, אך המשך הלחיים והקנה העליון מתנדנדים ברוח. וכתב דלכאורה נהי דלא איכפת לן בחלק העליון של הלחיים, דאף

ביאורים והערות

6. עיין לעיל [פמ"ג סי' שסב א"א ס"ק יא] שכתב דאם הועמדו מבעו"י קודם שבת ה"ז מותר אף כשיודעים שהועמדו לשם מחיצה, והוסיף לעיין בעולת שבת [אות ו] שהניח זה בצ"ע. ובשעה"צ [סי' שסב ס"ק כג] הביא שהעו"ש נסתפק בזה וכתב להקל בשעת הדחק, וכאן כתב השעה"צ [ס"ק י] להקל בפשיטות בהועמד מע"ש.

אם הוא כמאן דליתיה אין בכך כלום, מ"מ יש כאן פסול מצד הקנה העליון של צוה"פ, דכיון שהוא מתנדנד ברוח הרי הוא כמאן דליתיה, ואין כאן צורת הפתח.

ב] אמנם לפי סברת המחצית השקל שהובאה במשנ"ב [סי' שסב ס"ק סו] שכתב שבקנה העליון של צוה"פ לא קפדינן אם מתנענע ברוח, ה"נ אין כאן חסרון. אמנם המשנ"ב עצמו הביא דבשו"ת משכנות יעקב חלק על המחצית השקל וכתב שגם בקנה העליון קפדינן שלא יתנדנד ברוח מצויה, וגם החזו"א [סי' עז ס"ק ו] כתב שאין לחלק בין הקנה העליון של צוה"פ לבין הלחיים שבצדדים, כיון שהכל נכלל בבנין צורת הפתח. [ועיי"ש שהבאנו שלפי החזו"א אין פסול בעצם הנדנוד של הקנה אלא אם בשעה שרוח מנידתו נפסלת צוה"פ, כגון שהוא יוצא מכנגד שני הלחיים].

ג] וסיים השעה"צ דבאופן שהלחיים של צוה"פ עומדים באלכסון זה כלפי זה, באופן שהקנה העליון קצר יותר מהמרחק שבין החלק התחתון של הלחיים, בכה"ג לא שייך לומר דלא קפדינן בנדנוד של החלק העליון של הלחיים, דאם חלק זה כמאן דליתיה נמצא שהקנה העליון אינו מונח כלל ע"ג הלחיים, ובזה יש לדון ולפסול מצד שאין החלק העליון של הלחיים עומד ברוח מצויה, אך כתב השעה"צ שאין זה מוכרע, דאפשר שכיון שעיקרם של הלחיים דהיינו י' הטפחים התחתונים אינו מתנדנד ברוח, לא איכפת לן בחלק הטפל שלהם, שהוא החלק העליון, דנגרר הוא אחרי העיקר, והניח השעה"צ דין זה בצ"ע.

<u>בדברי המג"א ס"ק ד</u>

עיין מג"א [ס"ק ד] שמצא כתוב דמעשה שחלו ב' ימי יו"ט ביום חמישי ושישי, ונפסק העירוב ביום חמישי, והתיר מהרי"ק לטלטל בשני ימי היו"ט ובשבת שאחריהם, דאמרינן שבת הואיל והותרה הותרה. והמג"א כתב דאין לסמוך על הוראה זו, שכיון שהשני יו"ט של גלויות דיינינן להו כאילו האחד מהם חול , א"כ ממ"נ אין כאן היתר, דאם היום הראשון הוא חול, א"כ לא הותר העירוב ביו"ט, ואם היום השני הוא חול, א"כ יש הפסק בין היו"ט הראשון לבין השבת ואין כאן קדושה אחת דנימא הואיל והותרה הותרה.

עוד כתב המג"א דאף אם חל יו"ט הראשון ביום שישי אסול לטלטל בשבת, שמא יו"ט ושבת ב' קדושות הן. ויש להוסיף עוד דאנן קיי"ל להלכה דלא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה אלא לגבי חיסרון בדיורין, ולא לגבי חסרון במחיצות, כמבואר בסימן שסה [ס"ז] דמבוי שניטול קורתו או לחיו בשבת אסור משעה זו ואילך אף שהותר למקצת השבת, וכמבואר במשנ"ב [שם ס"ק לב], וא"כ כל שנפסק העירוב ה"ז אסור.

<u>סעיף ו</u>

מקור הדין שלא ירחיק את הלחי מהכותל ג' טפחים הוא בגמרא דף יד:, עיי"ש דאמר רבא עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע שלשה או שהפליגו מן הכותל שלשה לא עשה ולא כלום. ואפילו לרשב"ג דאמר אמרינן לבוד [פירוש דרשב"ג ס"ל דכל פחות מארבעה טפחים אמרינן לבוד], הני מילי למעלה [כגון הא דמבואר בדף ט. דאם היתה הקורה מרוחקת פחות מד"ט מכותלי המבוי סובר רשב"ג דכשירה דאמרינן לבוד], אבל למטה כיון דהויא מחיצה שהגדיים בוקעים בה לא קאמר.[7]

ונחלקו הראשונים בטעם הפסול של לחי שהרחיק מהכותל.

א. הבית יוסף הביא בשם רבינו יהונתן שהוא משום דאתי אוירא דהאי גיסא והאי גיסא ומבטל ליה ללחי. והביא המג"א [ס"ק ה] דהש"ג כתב בשם ריא"ז דלפי"ז אם יהא הלחי רחב יותר מן הפירצה שבינו לבין הכותל אין פסול.

ביאורים והערות

7. ונמצא שהסברא של בקיעת גדיים נאמרת בין לגבי שיעור גובה הפירצה, כגון במחיצה תלויה, שאם היא גבוהה ג' טפחים מהקרקע פסולה משום שהגדיים בוקעים בה, ובין לגבי פירצה במשך המחיצה, שאם הלחי מרוחק ג' טפחים מהכותל הרי זה פסול ואין אומרים בזה לבוד [אף לרשב"ג דס"ל לבוד עד ד"ט] משום בקיעת גדיים.

מראי מקומות

ב. תוס' [דף י: ד"ה ועושה] ועוד ראשונים [שם] כתבו שאם הרחיק שתי אמות מכותל המבוי ועשה פס שלש אמות, צריך לחי נוסף לפתח המבוי, דהפס עצמו אינו יכול ליחשב כלחי הואיל והוא מופלג מכותל המבוי ג"ט. והרי שם לא שייך לומר דאתי אוירא ומבטל ליה שהרי הפס גדול מהאויר שלצידו, אלא מוכרח שלפי תוס' והראשונים[8] יש טעם אחר להא דהצריכו חכמים שיהא הלחי סמוך לכותל בתוך ג' טפחים.

וכתב השער הציון [ס"ק יג] דלפי תוס' על כרחנו לומר שהטעם לפסול לחי שהרחיקו מן הכותל ג"ט, הוא משום דהוי מחיצה שגדיים בוקעין בה.[9] [ואף שעומד מרובה מהני במבוי ולא קפדינן בהא שהגדיים בוקעין דרך הפרוץ, כתב בשעה"צ דעל כרחנו לומר דתיקון לחי שאני שהקפידו בו שיהא מצורף ממש לכותלי המבוי ולא תפסיקנו בקיעה]. ובאחרונים מצאנו טעמים אחרים לדין זה.[10]

פסי חצר שהרחיקן מן הכותל ג' טפחים

עיין במשנה ברורה [לעיל ס"ק ז] שכתב שפתחי החצר צריכים להיות מצורפים לראש הכותל, וכתב בשער הציון [ס"ק ב] דהטעם הוא משום דאם יש הפסק בין הפס לבין הכותל אמרינן דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה.

וזה מתאים לשיטת רבינו יהונתן שכתב את הטעם הזה בלחי שהרחיקו ג"ט מהכותל, ולפי טעם זה אם הפס רחב יותר מהפירצה שבינו לבין הכותל ה"ז מועיל, וכמ"ש המג"א [ס"ק ה] בשם הריא"ז לענין לחי, ולפי מה שהביא המג"א הנ"ל בשם התוס' דאף כשהפס גדול מהפרוץ מ"מ אינו נידון משום לחי, לכאורה ה"ה לענין פסי חצר, וכן כתב החזו"א [סי' עד ס"ק יג].[11]

קני צוה"פ שהרחיקן מן הכותל

האחרונים האריכו לדון בצורת הפתח שהעמיד באופן שהקנים שלו מרוחקים מן הכותל, אם דינה כלחי שהרחיקו ופסולה או שאין דינה כלחי. ונאמרו בזה שיטות:

א. מלשון הדרכי משה [ס"ק ב] משמע שנקט בדעת האו"ז שצוה"פ כשרה אף אם הרחיקה מן הכותל,[12] והטעם משום שלענין האויר שתחת צוה"פ לא שייך לומר דאתי אוירא ומבטל לקנה, שהרי אויר זה עצמו נידון כמחיצה והוי כסתום. וכן הביא השעה"צ [ס"ק טו] מהריטב"א ומהרבה אחרונים [תו"ש, חיי"א, ב"מ, שו"ת הגר"ז סי' ג]. גם רע"א [שו"ת סי' יח] כתב דיש להקל בשעת הדחק.

ביאורים והערות

8. ועיין פמ"ג [א"א ס"ק ה] שתמה דהא גם רבינו יהונתן [דף י:] כתב כתוס' דבעינן לחי מלבד הפס, וכמו שהביא המג"א [להלן ס"ק לז], והרי לפי הטעם שכתב הרר"י שהוא משום דאתי אוירא, יוכל הפס עצמו לשמש כלחי, ונמצאת סתירה ברבינו יהונתן.

9. לכאורה טעם זה מפורש בגמרא [דף יד:], אמנם אין זה מוכרח די"ל שהגמ' הביאה סברא זו רק לפי רשב"ג, דאף דס"ל דלבוד מהני עד ד"ט, הכא קפדינן שיהא פחות מג"ט כדי שלא יבקעו הגדיים.

10. (א) בשו"ת שבסוף שו"ע הגר"ז [סי' ג] ובחזו"א [סי' ע ס"ק יד] ביארו דלחי אינו נחשב מחיצה בפ"ע ורק בצירוף המחיצות האחרות, ולכן הוא צריך להיות דבוק אליהן.

(ב) רע"א בשו"ת [סוף סי' יח] וכן המחצית השקל [ס"ק ה] כתבו דהטעם שלחי צריך להיות מצורף למחיצה, הוא משום דבלחי בעינן נמי היכר [וכמבואר להלן (סעיף י) בלחי העומד מאליו פסול אם שיעורו יותר מד' אמות], ואין היכר אלא כשהלחי מצורף למחיצה.

11. ואפשר דלפי מש"כ בהערה הקודמת בשם המחצית השקל ורע"א, דהא דבעינן לחי מצורף לכותל הוא משום דלחי הוי נמי משום היכר, י"ל דאין זה שייך בפסי חצר, דבפסי חצר לא בעינן שיהא בהם משום היכר. והחזו"א לשיטתו שנקט שדין הוא בעצם המחיצה של לחי, שאינה נחשבת מחיצה אלא כשהלחי מצורף כמין גאם לכותל.

12. האו"ז עצמו לא כתב את דבריו בהקשר לדין לחי שהפליגו ג"ט מהכותל, ובאו"ז שלפנינו [סי' קיז] לא עסק כלל בדין אתי אוירא בצוה"פ.

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. בספר בכור שור [עירובין דף יא.] כתב דקני צוה"פ שהרחיקן ג"ט מהכותל פסולים, דכשם שלחי שהרחיקו ג"ט פסול משום דהגדיים בוקעין בו, כן הדין בקני צוה"פ.[13]

ג. בספר מקור חיים [לבעל החוות דעת] בקונטרס תיקון עירובין שבסוף הספר כתב דנראה שדוקא אם משני הצדדים אין הקנים מחוברים לכותל אז יש לפסול, דפתח צריך להיות סמוך לבית, וכאשר הגדיים בוקעים משני הצדדים ה"ז מונע את ההתחברות לבית, אף אם מצד אחד מחוברת צוה"פ לשאר המחיצות די בזה.

גם החזו"א [סי' ע סוס"ק יד] כתב דכל מה שיש להסתפק בצוה"פ שהרחיקה מן הכותל הוא דוקא כשהרחיק את הקנים מן הכותל,[14] אבל אם מצד אחד מצורפת צוה"פ לכותל ה"ז כשר, וכמש"כ המקור חיים.

ובעיקר המחלוקת הזו כתב המשנה ברורה [ס"ק כג] דבשעת הדחק יש להקל כלשון רע"א בשו"ת [סו"ס יח], וכן כתב בשו"ת שואל ומשיב [מהדו"ק ח"א סי' סט], אמנם לכתחילה החמיר המשנ"ב כהבכור שור, וכפי שסיים בביה"ל [סוד"ה צריך].

צוה"פ בסתם מבוי והרחיק הקנה ד"ט מהכותל

עיין משנ"ב [ס"ק כג] שהביא את דברי החיי אדם שכתב דאם צורת הפתח היא בפתח המבוי, והרחיק אחד מהקנים ד"ט מן הכותל השני, נמצא שיש כאן פתח נוסף למבוי וצריך לתקנו בלחי, והמשנ"ב כתב שחומרא זו צריכה עיון, והאריך עליה בביה"ל [ד"ה צריך], ותורף הדברים שנידון זה שייך לנידון המבואר בסימן שסה [ס"א] במבוי שנפרצה בו פירצה מצדו. והמג"א [שם ס"ק ג] כתב דה"ה אם חלק מהכותל הרביעי שבו פתח המבוי נפרץ בד"ט, גם בזה צריכה אותה פירצה תיקון, ולא סגי בקורה המונחת מכותל הצדדי של המבוי אל הכותל הסותם חלק מהרוח הרביעי, ולכן כתב המג"א דצריך לעשות לחי לאותה פירצה ד"ט שבראש המבוי, שדינה כפתח נוסף למבוי. והאחרונים חלקו על המג"א והביאו שברשב"א ובריטב"א מבואר דכל הך דינא דסי' שסה [ס"א] הוא דוקא בנפרץ מצידו ולא בנפרץ מראשו, וכן נקט לדינא המשנ"ב [סי' שסה ס"ק ז], ולפי"ז גם הכא אין מקום להחמיר מטעמו של החיי"א הנ"ל. [אך בלא"ה כתב הביה"ל דלענין לכתחילה יש לחוש ולהחמיר אף כשהקנה של צוה"פ רחוק רק ג"ט מהכותל וכשיטת הבכור שור הנ"ל. (ומשמע שהביה"ל נקט דלכתחילה יש להקפיד ששני הקנים של צוה"פ יהיו סמוכים לכתלים, ולא היקל לכתחילה כהמקור חיים והחזו"א הנ"ל)].

סעיף ז

מקור הדין של השו"ע דלחי כשר גם משברי שברים הוא בהגהות מיימוניות [פי"ז הלכות שבת הי"ב]. וכבר כתבו כן בתוס' [דף

ביאורים והערות

13. עיקר ראייתו של הבכור שור הוא מקושיית תוס' [דף יא. ד"ה איפכא] שהקשו דמה נסתפקו בגמרא בדין צוה"פ גבוהה מכ' אמה, תיפוק ליה שתהא כשירה מטעם לחי, דהקנה של צוה"פ יכול לשמש כלחי. והקשה הבכור שור למה לא תירצו תוס' דנפק"מ אם הרחיק את קני צוה"פ ג"ט מהכותל, שאין הקנים יכולין להועיל מדין לחי ובעינן לדין צוה"פ, אלא מוכח מזה שגם צוה"פ פסולה אם הרחיק את הקנה ג"ט. אמנם בשו"ת רע"א [סי' יח] כתב דאין זה אלא דקדוק קל בדברי תוס' ואין להמציא מזה דין חדש.

14. ועיי"ש בחזו"א שביאר את צדדי הספק בדין זה של צוה"פ שהרחיקה מן הכותל, די"ל דאין שם פתח [לענין שבת] אלא כשהוא פתח של מקום מוקף וגדור והפתח משמש לכניסה ויציאה, אבל אם הניח פרצות בין קני צוה"פ לבין הכתלים של הרשות, ה"ז כצוה"פ העומדת באויר ואין לה שם פתח. [ואף שלענין כלים סגי בצוה"פ אחת כדי להבדיל בין הגפנים לבין התבואה, אף שאין קני צוה"פ סמוכים לכתלים, י"ל דכלאים שאני שא"צ בהם רשות גדורה לעצמה רק מחיצה מבדלת, משא"כ לענין שבת דבעינן רשות גדורה ומיוחדת]. או דנימא דעד כמה שתיחשב צוה"פ זו כמחיצה, תהא היא כמצורפת לכתלי הרשות מכח דין עומד מרובה, ויחולו שם פתח ושם רה"י כאחד. [ואין הכרעה בחזו"א בדין זה של צוה"פ ששני הקנים שלה מרוחקים מן הכתלים].

פ: ד"ה אבל] בשם הר"ר אברהם, דלא פסלינן לחי העשוי מעצי אשירה, ולא אמרינן דכתותי מיכתת שיעוריה, שהרי גם אם היה מדבק את השברים בכותל היה זה כשר בתורת לחי.

לחי העשוי מסיד מחוי

כתב הרמ"א דכשם שהכשירו לחי העשוי משברי חרסים כן יש להכשיר לחי העשוי מסיד מחוי. והנה הט"ז [ס"ק ד] הקשה ע"ז דהא אין זה עומד ברוח מצויה, ולעיל [סעיף ה] פסקינן דלחי שאינו עומד ברוח מצויה פסול. ולכאורה קושית הט"ז צ"ב, דמבואר בתוס' [עירובין דף פ: ד"ה אבל] דמה דמכשרינן לחי העשוי שברים הוא כאשר עומד ברוח מצויה, והיינו דמכח חיבורו בכותל אין הרוח מנידתו [ובתה"ד (סי' עב) הכשיר זאת גם להיות קנה לצוה"פ אף שקנה זה צריך להיות בריא להחזיק דלת של קשין, וכתב התה"ד שע"י חיבורו בכותל יכול גם הסיד להחזיק דלת של קשין].

ומה שתירץ הט"ז דלא הכשיר התה"ד את הסיד המחוי אלא להיות קנה של צוה"פ, שבזה לא קפדינן אי לא קאי ברוח מצויה, צ"ע בסברא. ולהלכה נקטינן דגם בצוה"פ קפדינן שתהא עומדת ברוח מצויה, כמבואר במשנה ברורה [סי' שסב ס"ק סו] בשם המחצית השקל והמשכנות יעקב.

עוד כתב הט"ז שבתה"ד משמע שרק קנה צוה"פ כשר מסיד מחוי, דסגי בו בכל שהוא, משא"כ בלחי דבעי קצת שיעור. וכתב השעה"צ [ס"ק כ] דלפי מה דקיי"ל [סעיף ג] דגם לחי לא בעי שיעור וסגי בכל שהוא, יש להכשיר גם לחי למבוי מסיד מחוי, ולאו דוקא קנה צוה"פ.

אבן נכנסת ואבן יוצאת

בגמרא [דף טו.] איתא דאבנים היוצאות מן הכותל זו למעלה מזו באופן שאבן נכנסת ואבן יוצאת, אם יש ביניהם פחות מג' טפחים הרי הן משמשות כלחי, והובא דין זה במג"א [ס"ק ו] ובמשנ"ב [ס"ק כה].

וכתב בשעה"צ [ס"ק יט] בשם ספר תוספת שבת [ס"ק יא] דהיינו דוקא בלחי, אבל בקנה צוה"פ אין להכשיר הואיל והוי בגדר פיתחי שמאי כמבואר בגמרא [דף יע] דפיתחי שמאי פסולים לצוה"פ, ולחד לישנא היינו בדלית להו שקפי, ופירש"י דהיינו שאבן נכנסת ואבן יוצאת.

והנה הט"ז להלן [סוס"ק יט] כתב שאם יוצאים מן הכותל חיפופים עד י"ט סמוך לקרקע אפשר לסמוך עליהם כקנים של צוה"פ, ופירש הגר"ז [סעיף ג] דהיינו אף באופן שהם מופסקים זה מזה בפחות מג"ט, והמשנה ברורה [להלן ס"ק קיג] הביא את דברי הט"ז ואת דברי הגר"ז [שם בשעה"צ]. ועיי"ש במשנ"ב שכתב את הדברים בסתמא, והוסיף דיש חולקין, וציין לספר תו"ש [סוס"ק סד] שחלק על הט"ז וכתב דהחיפופים האלו הוו פיתחי שמאי, ונמצא דיש לכאורה סתירה בדברי המשנ"ב בדין זה.[15]

סעיף ח

מקור הדין דעושין לחי אף מאשירה הוא בגמ' דף פ: והראשונים והפוסקים דנו בזה בשני נידונים:

[א] למה אין אומרים בלחי כתותי מיכתת שיעוריה

מצינו כמה דרכים בראשונים ליישב זאת:

א. תוס' [דף פ:] כתבו בתירוץ ראשון דאף שגם לחי בעי שיעור גובה י"ט וכן רוחב משהו, מ"מ כיון שאינו צריך אלא

ביאורים והערות

15. ואולי המשנ"ב סובר לחלק בין אבן נכנסת ואבן יוצאת, שזה ממש פתח שמם והרוס, לבין החיפופים, שלא היתה צורתם צורת הירוס אלא צורת בנין מעליא, וצ"ע.

שיעור זוטא לא החמירו בו.[16]

ב. הר"ר אברהם תירץ דענין כתותי מיכתת שיעוריה הוא שרואים את החפץ הזה כאילו נתרסק ונכתת לרסיסים קטנים, ובלחי אין זה חסרון, דלחי כשר גם אם יעשנו מרסיסים אם ידביקם בכותל.[17]

ג. והמגיד משנה [פי"ז הי"ב] כתב דענין כתותי מיכתת שיעוריה נאמר רק בדבר שצריך שיהא בו שטח, כלומר אורך ורוחב, אבל לחי אינו צריך שטח אלא די בו בקו בעלמא, ללא שיעור אורך, ודבר שדי בו באורך לחוד ללא רוחב ושטח, אין זה נחשב שיעור דנימא ביה כתותי מיכתת שיעוריה.

[ב] <u>למה אין איסור הנאה כשעושין לחי מאשירה</u>

עיין בית מאיר שהקשה קושיה זו, ותירץ דהא אין האדם משתמש באופן ישיר בלחי, ואי משום שע"י הלחי רשאי הוא לטלטל במבוי בשבת, זה לא חשיב הנאה, והובאו דבריו במשנה ברורה [ס"ק כט].

והפמ"ג [מ"ז ס"ק ה] כתב הטעם משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ולכן מה שמשתמש בלחי שימוש הלכתי שעושה על ידו רשות היחיד לא חשיב שימוש בלחי. [והוסיף הפמ"ג דזה למרות שאח"כ מטלטל במבוי גם לדבר הרשות].[18]

<u>סעיף ט</u>

דין לחי הנראה מבפנים ולא מבחוץ וכן איפכא נראה מבחוץ ולא מבפנים נמצא בסוגיית הגמרא [דף ט:-י.], והראשונים והאחרונים נחלקו בכמה ציורים, ולכן ראינו לנכון לבאר בתחלה את לשונות המשנה ברורה [ס"ק לא וס"ק לב] ואח"כ להביא את הציורים השונים בזה:

א. המשנ"ב [ס"ק לא] פירש שלחי הנראה מבפנים ואינה נראית לעומדים מבחוץ, כגון שהעמיד הלחי רוחבו לצד ארכו של מבוי [ציור א, קו א-ד הוא רוחבו של הלחי וקו א-ב הוא ארכו של הלחי, שזהו אורך הסתימה שהלחי סותם ברוח הרביעית של המבוי]. ארכו של מבוי הוא אחד מהכתלים הצדדיים של המבוי, והם ארוכים יותר מהכותל האמצעי שמאחורי המבוי, שהרי כל מבוי אורכו יתר על רחבו כמבואר בגמ' [דף יב.]

המשך דברי המשנ"ב "ולא משך קצה רחבו קימעא כלפי חוץ [ציור ב] אלא השוה חודו החיצון לעובי כותל המבוי ודומה כמי שמוסיף על עובי הכותל ואינו נראה מבחוץ כלחי", פירושו שלא עשה כציור ב שאז ניכר שהלחי הוא דבר בפני עצמו ואינו תוספת בעלמא על עובי כותל המבוי, אלא עשה כציור א שאז נראה לעומד מבחוץ כאילו רק הוסיף על הכותל. אך מבפנים ניכר

ביאורים והערות

16. ועיין בספר תוספת שבת [ס"ק יג] שנקט בתחלת דבריו שרק לענין לחי ברוח רביעית דמבוי אמרו תוס' את דבריהם, דכיון שלחי זה אינו נצרך אלא מדרבנן, דמן התורה מותר לטלטל גם במבוי שיש לו ג' מחיצות, לכן שייך לומר דלא החמירו בו לפוסלו מתורת לחי מחמת הסברא דכתותי מיכתת שיעוריה, אבל לחי המועיל מדאורייתא כגון אם יש ב' מחיצות ולחי, דהלחי עושהו רה"י דאורייתא, בזה אמרינן כתותי מיכתת שיעוריה והלחי כמאן דליתיה ואין כאן רה"י מן התורה. [והוסיף התו"ש דיש בזה גם נ"מ לדיני סוכה, בסיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי, דאמרינן בגמ' (סוכה דף ז) דהסוכה כשירה מטעם מיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה, דאם אותו לחי יהא מאשירה גם הסוכה תהא פסולה]. ושוב דן התו"ש לומר דאולי כל עיקר דין כתותי מיכתת שיעוריה אינו מן התורה אלא מדרבנן, ולא החמירו כלל בלחי, ולפי צד זה גם בב"מ ולחי הוי רה"י מן התורה, והובאו הדברים בפמ"ג [מ"ז ס"ק ה] ובשעה"צ [ס"ק כד].

17. והט"ז [ס"ק ה] הביא בשם הב"י כתירוץ הר"ר אברהם הנ"ל, ותמה על הב"י מברייתא [תמורה דף לד.] דאפר אשירה אסור בהנאה וא"כ צריך לפזרו לרוח ואסור להדביקו בכותל ולעשותו לחי. והנתיב חיים כתב לתרץ דנהי דהאפר אסור בהנאה מ"מ עשיית לחי לא נאסרת, דלענין זה אמרינן דמצוות לאו ליהנות ניתנו.

18. ולכאורה כונתו דעצם הטלטול אינו נחשב הנאה מהלחי של האיסוה"נ, דהלחי רק עושה כאן רשות היחיד, והיתר הטלטול היא תוצאה דממילא, ועשיית רשות היחיד לא חשיבא הנאה משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו.

שהוא לחי, דמתחיל לסתום את הרוח הרביעית, וזה עניינו של לחי שהוא תחילת מחיצה ברוח הרביעית.

ב. המשנה ברורה [ס"ק לב] בא לבאר את לשון הרמ"א שכתב דלחי הנראה מבחוץ היינו דוקא היכי שהוא ניכר לעומדים מבחוץ כנגד חלל המבוי, כלשון הרא"ש וכן שיטת תוס', לאפוקי שיטת רש"י ועוד ראשונים שגם באופן שהלחי ניכר רק לעומדים מן הצד שלא כנגד חלל המבוי, גם זה מיקרי נראה מבחוץ. ומבאר המשנ"ב דנגד חלל המבוי היינו "כגון שנתן כל הלחי לחוץ המבוי וחודו הפנימי עומד אצל עובי הכותל, אבל לא העמידו בשוה לשפת עובי הכותל של צד תוך המבוי [ציור ג] דא"כ לא היה נראה כלחי אלא כמוסיף על הכותל אף להעומדים ברה"ר [פי' להעומדים נגד חלל המבוי] אלא הרחיקו מזוית עובי הכותל של צד פנים והעמידו לשפת עובי של צד אחורי המבוי [ציור ד], דעי"ז ניכר להעומדים בחוץ ברה"ר נגד חלל המבוי שהוא לחי".

וכתב בשעה"צ [ס"ק כז] דכן הסכמת רוב האחרונים דמה שמכשרינן נראה מבחוץ להרמ"א, איירי כציוד ד , והיינו דאין להכשיר לחי שצורתו כציור ג.

<u>לחי שצורתו כמין אות ת</u>

ולענין לחי שצורתו [עם כותל המבוי] כצורת אות ת [ציור ה] אין במשנה ברורה התייחסות מפורשת, אמנם כיון שגם בציור זה אין הלחי נראה מבחוץ לעומדים נגד חלל המבוי, דלהם הוא נראה כמוסיף על עובי כותלי המבוי, לכן נראה שבכה"ג ג"כ אין המשנ"ב מכשיר זאת מדין נראה מבחוץ. ועוד דכיון שבתוס' [דף כד: ד"ה ההיא] מבואר דבחצר קטנה שנפרצה לגדולה, הא דחשיבי הגיפופים כנראה מבחוץ לגבי החצר הקטנה הוא רק מתורת מיגו, דמיגו שהם מתירים את החצר הגדולה הרי הם מתירים גם את הקטנה, [וכאשר הגדולה אינה ניתרת כגון שהיא יותר מבית סאתיים, ולא הוקפה לדירה, גם הקטנה אינה ניתרת], א"כ מבואר דכמין אות ת לא חשיב נראה מבחוץ לפי תוס', וכן כתב המהרש"א [על תוס' דף ט: ד"ה כותל].

ודעת הרשב"א בחידושיו [דף ט: ודף י. ובעבודת הקודש שער א] וכן דעת הריטב"א [דף כד:] דלחי העשוי כמין אות ת [ציור ה] כשר, דחשיב נראה מבחוץ.[19] והוסיף הרשב"א לחדש דאף אם הלחי הועמד מאחורי כותל מבוי בתוך ג' טפחים לקצה הכותל [ציור ו] ה"ז מועיל וחשיב נראה מבחוץ.

<u>להלכה</u>: כבר נתבאר שמדברי המשנ"ב נראה דסובר שלפי הרמ"א אין לחי זה כשר. והחזו"א [סי' פח ס"ק יא] נקט כהרשב"א והריטב"א דלחי כזה כשר, והביא מדברי הרשב"א [דף י.] והריטב"א [דף כד:] דדוקא כשאין אורך הלחי הזה ד' אמות אז הוא כשר בתורת לחי הנראה מבחוץ, אך אם ארכו ד' אמות הרי הוא פסול.[20]

<u>האם לחי הנראה מבחוץ מתיר מן התורה</u>

בגמ [עירובין דף צב.] מובא דין חצר קטנה שנפרצה לגדולה גם לענין כלאים, דאם יש גפנים בחצר הגדולה אסור לזרוע את הקטנה. והטעם משום שהקטנה פרוצה במילואה לגדולה. לכז הגפנים שבגדולה נידונים כנמצאים גם בקטנה. וכתבו תוס' [שם

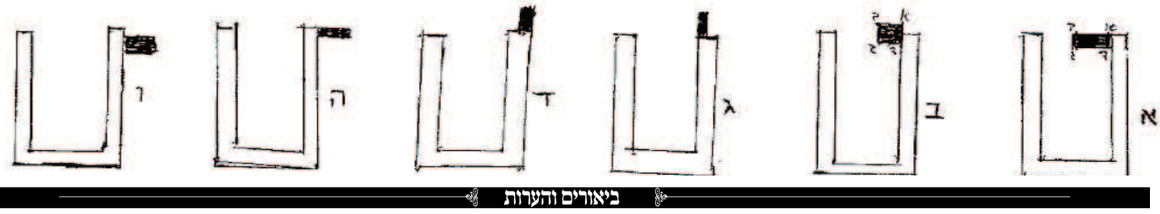

ביאורים והערות

19. ודעת הב"ח דלחי כמין ת פסול לכו"ע, אף לפי רש"י, והקרבן נתנאל על הרא"ש [פ"ק סי' יא אות ת] כתב דלחי כמין ת כשר לכל הדעות.

קנין הלכה

מראי מקומות

ד"ה גפנים] דלמאן דאמר נראה מבחוץ נידון משום לחי מיירי בנכנסין כתלי קטנה לגדולה. ומבואר מתוס' שלחי ופסין הנראים מבחוץ מתירים גם לענין איסור כלאים. ולפי תוס' [שם ע"ב ד"ה גפנים] איירי גם בזורע תבואה שדין כלאים שלה בכרם הוא מן התורה, ומשמע דס"ל לתוס' דדין נראה מבחוץ מהני מן התורה.

ובתוס' סוכה [דף יט. ד"ה אחוי], וכן ברא"ש [פ"ק סוכה סי' לד] מתבאר דנראה מבחוץ לא מהני בסוכה לדופן השלישית שאמרו בה שלישית אפילו טפח, וברא"ש משמע להדיא שגם לענין היתר מבוי אין נראה מבחוץ מתיר מהתורה, דאין בו אלא היכרא בעלמא ורק מכיון שיש למבוי ג' מחיצות שלימות מהני ברביעית הלחי הנראה מבחוץ, ומשמע שמן התורה אין לחי הנראה מבחוץ מועיל.

והחזו"א [סי' עד ס"ק יב] נסתפק בזה אי לחי הנראה מבחוץ מועיל מן התורה, ולענין דופן שלישית לסוכה כתב דפשוט דלא מהני נראה מבחוץ, משום דבסוכה גמירי דבעי דופן טפח ובעי סתימה ולא מסתבר שיועיל בזה נראה מבחוץ. [ועיי"ש דמשמע שגם פסי חצר בעו סתימה ולא סגי בהיכר בעלמא, אך כיון שפסי חצר הם ברוח הרביעית ואינם נצרכים אלא מדרבנן לכן מהני בהו נראה מבחוץ].

סעיף י

דין לחי שהרחיקו ג"ט מהכותל נתבאר לעיל [סעיף ו], עיי"ש שהובאו ב' דרכים שנתפרשו בראשונים בטעם הפסול הזה, אי משום דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה [רבינו יהונתן], או משום דבקיעת הגדיים בין הלחי לבין הכותל פוסלתו מתורת לחי [כן נראה בדעת התוס' ושאר ראשונים, וכפי שכתב בספר בכור שור].

לחי שהגביהו ג"ט מהקרקע פסול, כמבואר בגמ' [דף יד:], והטעם משום שהגדיים בוקעים באותו חלל שבין הלחי לקרקע, ודינו כמחיצה תלויה דפסולה.

לחי שהגביהו מן הקרקע ג"ט פחות משהו כשר אף אם אין גובהו י' טפחים רק ז"ט ומשהו, כן כתב הב"י בשם המ"מ בשם הרשב"א, והטעם משום דענין הלחי הוא תחילת מחיצה ברוח הרביעית, וכשם שבמחיצה אם יש בה ז"ט ומשהו והגביהה מן הקרקע ג"ט פחות משהו ה"ז מחיצה מעליא כמבואר בגמ' [סוכה דף טז:] דמחצלת ז' ומשהו מתרת בסוכה,[21] כן גם בלחי, וא"צ שיהא בגוף הלחי שיעור י' טפחים. וכן מבואר גם בגמ' [דף טז.] דאבן יוצאת ואבן נכנסת הוי לחי, אף שמשלימה את שיעורו ע"י לבוד.

סעיף יא

בסעיף זה מתחדשים ב' עניינים אשר מקורם בגמ' דף טו.

א) לחי העומד מאליו

מסקינן בגמ' דכיון שמחיצה העומדת מאליה כשרה, ואביי סובר דלחי משום מחיצה, לכן גם לחי העומד מאליו כשר. והיינו דהלחי

ביאורים והערות

20. ובכמה מקומות כתב החזו"א דעיקרו של הלחי הנראה מבחוץ הוא הגימום [השיקוע של הכותל] שאחורי הלחי לראש המבוי [עיין בסי' סו סוס"ק ה, ושם ס"ק יג, ובסי' סז ס"ק יא ועוד], וצ"ב.

21. וכן הוא בגמ' שבת [דף ח.] בדין זרק כוורת לפי פירוש תוס' [שם ד"ה שבעה].

כשר אף אם לא הועמד לשם לחי, אלא כגון שנטעו אילן בפתח המבוי בסמוך לכותל, או שהיו אבני הבנין יוצאות מעט באופן שהן מהוות תחילת מחיצה ה"ז לחי.

[רבא סבר דלחי משום היכר, ולכן נקט דבעינן שיעמיד מתחילה את הלחי לשם כך, וקיי"ל כאביי ביע"ל קג"ם].

אמנם לענין קורה קיי"ל שהיא מטעם היכר, ולכן קורה העומדת מאליה פסולה, כמבואר בשו"ע [להלן סעיף טו].

ב] <u>סמיכה מבעוד יום</u>

בעינן שיסמוך על הלחי מבעוד יום לשם לחי, והיינו דאף שמחיצה כשרה אפילו לא סמך עליה מבעוד יום, כגון שהיתה מחיצה אחרת שהתירה את המקום ונפלה בשבת, מ"מ מעתה מועילה המחיצה הקיימת, אעפ"כ בלחי בעינן קצת היכר, ולכן אם לא סמך עליו מבעוד יום אינו מועיל.

ונתבאר בפוסקים אופנים שונים בנידון זה דסמיכה מבעוד יום:

א] אם מבעוד יום היה שם לחי אחר וסמכו עליו, ונפל אותו הלחי בשבת ועכשיו נתנו דעתם וראו שיש לחי נוסף כגון אילן או תחילת מחיצה, הרי זה פסול, וכך פירש רש"י בגמרא [דף טו. דה היכא] את הציור שלא סמכו מבעו"י, והטעם משום שהרי זה כאילו אמר על לחי זה אני סומך ועל האחר איני סומך דאידחי מתורת לחי [משנ"ב ס"ק לח בשם א"ז].

ב] אם לא היה שם לחי אחר מבעוד יום, כתבו הפוסקים להבחין בזה בין שני אופנים:

א. בסתמא הרי זה לחי כשר אף שלא סמכו עליו בפירוש מבעוד יום [רמ"א].

ב. אך אם בפירוש לא סמכו עליו, כגון שבשבת הקודמת לא טלטלו במבוי זה על אף שהיה בו הלחי הזה, הרי זה נחשב שלא סמכו עליו ופסול.

ג] אם מבעוד יום היתה שם מחיצה ונפלה בשבת ונשתייר ממנה לחי, נסתפק רע"א [בהגהת השו"ע וכן בשו"ת סי' לה] אם מהניא סמיכתו על המחיצה להיחשב סמיכה גם על הלחי שנשאר, ולא הכריע רע"א בספק זה. והתוספת שבת [ס"ק ג] והבית מאיר נקטו בזה דלא מיקרי סמך עליו, דבעינן שיסמוך עליו בתורת לחי. וכן נקטו בפשיטות גם הביה"ל [לעיל בסימן זה סעיף ד ד"ה ובלבד].[22]

<u>האם פסי חצר צריך שיסמוך עליהם מבעוד יום</u>

רע"א [בהגהות לשו"ע וכן בשו"ת סי' לה] נסתפק אם פסי חצר [דהיינו פס משהו מכאן ומכאן או פס ד"ט מצד אחד] בעו שיסמוך עליהם מבעוד יום. ובא לפשוט זאת מדין חצר קטנה שנפרצה לגדולה בשבת דהגדולה כשרה משום הגיפופים שמכאן ומכאן, והרי לא סמך עליהם מבעוד יום, אלא מוכח דפסי חצר כשרים אף כשלא סמך עליהם מבעו"י.

וכתב רע"א לדחות, די"ל דפסין צריכים שיסמוך עליהן מבעו"י ושאני התם שסמך על המחיצה כשהיתה שלימה.[23] ולא הכריע רע"א ספק זה.

אמנם התו"ש [ס"ק כב] והבית מאיר והחזו"א [סי' סה ס"ק מח] נקטו דפסי חצר א"צ שיסמוך עליהם מבעוד יום, והטעם דפסין הוו משום מחיצה ולא בעו היכר כלל.

ביאורים והערות

22. והיכי דסמך על צוה"פ מבעוד יום ונפל בשבת הקנה העליון ונשארו הלחיים, כתב התו"ש [ס"ק כא] דזה מהני כיון שגם מבעוד יום היה לזה שם לחי וסמך עליו. [וחידוש הוא דמ"מ אין לקנה של צוה"פ דין לחי כלל ואין זה אלא שם מושאל].

23. וכתב רע"א דאף שגם זה לא ברור להלכה דסמיכה על המחיצה תועיל ללחי, אם נפלה המחיצה ונשתייר לחי, מ"מ מוכרח מדין מחיצה קטנה שנפרצה לגדולה אחד משני דינים, או דפסי חצר לא בעו סמיכה מבעוד יום, או דסמיכה על המחיצה מועילה לפסים, אם נפלה המחיצה בשבת ונשארו פסים.

קנין הלכה

מראי מקומות

האם לחיים של צורת הפתח צריך שיסמוך עליהם מבעוד יום

עיין ט"ז [להלן ס"ק יט] שכתב בתוך דבריו דגיפופים היוצאים מן הכתלים כשרים בתורת קנים לצורת הפתח אם סמך עליהם מבעוד יום, ומבואר דפשיטא דבעינן שיסמוך עליהם מבעוד יום, והובאו דבריו במשנה ברורה [להלן ס"ק קיג]. ובביה"ל [סעיף זה ד"ה אבל] מובא שהפמ"ג נסתפק בזה. והחזו"א [סי' ע ס"ק כה] נקט בפשיטות דקני צוה"פ א"צ שיסמכו עליהם מבעוד יום.

סעיף יב

מקור הדין דלחי שארכו ד' אמות או יותר פסול הוא בגמ' [דף ה.], והטעם הוא משום דלחי בעי שיהא בו גם היכר, ולכן אף שעיקר ההיתר של לחי הוא משום מחיצה, מ"מ הצריכו חכמים שיהא בו גם היכר, וכל ששיעורו כשיעור כותל מבוי אין בו היכר. וכתבו רש"י [דף ה: ד"ה פחות] ותוס' [שם] דכל זה כאשר הלחי עומד מאליו ולא הוקבע לשם לחי, אך אם הוקבע לשם לחי ה"ז כשר דיש לו קול שהוא לחי ולא כותל מבוי.[24]

ואמרו בגמ' דבלחי שאורכו יותר מד' אמות צריך לעשות לחי אחר להתירו, ואותו לחי נותנו בצד השני של המבוי או "דמטפי ביה או דמבצר ביה", וכתבו הטור והשו"ע דהכוונה היא שיעשו את הלחי יותר עבה או יותר צר מהכותל ד"א, ובזה ניכר שהוא לחי. [וכן כתב רש"י בלישנא בתרא].[25]

פסי חצר שארכן ד' אמות

תוס' [דף ה: ד"ה אינו] כתבו דבחצר מכשרינן פס אפילו אם הוא ד' אמות או יותר, וחלקו על רש"י שלא כתב כן.

והריטב"א [שם] כתב דנראה שגם רש"י הכשיר פסי חצר אף אם ארכן ד' אמות רוחב, ועיין בהגהת רע"א [לעיל סעיף ב] שהעתיק רק את דעת התוס' דפסי חצר כשרים גם בד' אמות.[26]

סעיף יג

מקור הדין של לחי המושך עם דפנו של מבוי מובא בגמ' דף י., וכתבו תוס' [דף ה: ד"ה פחות] שלחי זה גרע מלחי הבולט מדפנו של מבוי [לעיל דף ה: וסעיף יב], דבלחי הבולט מדפנו של מבוי אם עשאו לשם לחי ה"ז מועיל אף כשארכו ד' אמות, משא"כ לחי המושך עם דפנו של מבוי, לא מהני כשאורכו ד' אמות אף אם עשאו לשם לחי, וכן מוכח גם בגמרא [דף ט:] גבי מבוי שרצפו בלחיים, דאף שעשאן לשם לחי מ"מ אסורים. והטעם דכיון שהלחי הולך לאורך המבוי, ויש בו עצמו שיעור ד' אמות

ביאורים והערות

24. ובספר דעת תורה למהרש"ם נסתפק בלחי העומד מאליו והוא יותר מד' אמות אי מהניא בו הכרזה שסומכין עליו כלחי, או דכל שלא נעשה לשם לחי לא הותר ביותר מד' אמות.

25. ובלישנא קמא כתב רש"י דמיירי שעשה את הלחי בשוה לעובי כותל המבוי, רק עשאו גבוה יותר או נמוך יותר מכותל המבוי, וכתב התו"ש [ס"ק כד] שהפוסקים שלא כתבו אופן זה סוברים שכיון שההיכר של הלחי הוא רק בגובה, שאינו גבוה כגובה הכותל, ולא לכל משך גובה הלחי, נמצא שי' טפחים התחתונים אין בהם היכר לחי.

26. ובאופן שפסי החצר אינם נראין מבפנים רק נראים מבחוץ [וכעין ציור ד דלעיל סעיף ט, רק שמיירי בחצר ולא במבוי, ובאופן שהפס הוא ד' אמות], דן החזו"א [סי' סז ס"ק ח] בתחילה דשמא יש לפסול בזה, דכיון שלחי ופס הנראין מבחוץ אין היתירם משום הסתימה שהם סותמים ברוח הרביעית, אלא מכח ההיכר, לייחד ולהבדיל את החצר הזו מסביבותיה [דזה חלק מעיקר היתר המחיצה, ההיכר והיחוד שהיא מייחדת את הרשות כמבואר בחזו"א (סי' סז ס"ק ה)], א"כ יש לדון שבנמשך הפס הנראה מבחוץ לאורך ד' אמות אינו נראה כמתייחס לחצר להבדילה ולייחדה. אמנם כתב החזו"א דזה אינו, דבתוס' [דף ט: ד"ה כותל] מבואר דבפסי חצר כשר גם בכה"ג שהם נראין מבחוץ ולא מבפנים, אף כשארכן ד' אמות, וכתב דצ"ל דבאורך ד' אמות בטל רק ההיכר המיוחד הנצרך להיתר לחי במבוי, אך היכר מחיצה לחצר יש גם כשהאורך הוא ד' אמות.

שהוא שיעור מבוי, נראה הוא טפי ככותל המבוי ולכן לא מהני אף בעשאו לשם לחי.

ביאור בדברי המשנ"ב ס"ק מה

מה שכתב המשנ"ב דהלחי קצר מעובי דופן המבוי, הכוונה שהלחי צר יותר מעובי דופן המבוי, ומה שכתב "ונמשך להלאה לצד אחורי המבוי" הכוונה שהוא כציור ד דלעיל [סעיף ט], ולא כציור ג שהלחי נמשך מהצד הפנימי של המבוי.

סעיף יד

יסוד ההיתר של קורה אינו משום מחיצה אלא משום היכר, דמכח הקורה לא יטעו לטלטל מחוץ למבוי וכן לא יטעו לטלטל ברה"ר גמורה.

ולפי רוב הראשונים הסוברים שבשלש מחיצות הוי רה"י מן התורה [כפי שהובא בסי' שמה], מבוי זה שיש לו ג' מחיצות גמורות הוי רה"י מן התורה, ואם לא היה מתירו בקורה היה אסור משום דנפרץ במילואו לרשות האסורה, והקורה מתירתו.[27]

מקור הדין של סעיף זה הוא בגמ' דף ח:, וקיי"ל כרבא דקורה ע"ג מבוי בעינן, וכתב הריטב"א הטעם משום שאין דרך שום תקרה או קורה לתתה מבחוץ, אלא הדרך ליתנה רק ע"ג הכתלים.

עיין משנה ברורה [ס"ק נב] שהביא בשם העולת שבת והא"ר שאם נעץ שני עמודים בקרקע מחוץ למבוי בסמוך לכתליו ונתן קורה עליהם, נהי דהקורה אינה כשירה כיון שאינה ע"ג כתלי המבוי, מ"מ העמודים כשרים בתורת לחי, והיינו דלא גרע מלחי העומד מאליו, דאף שלא נעשו העמודים לשם לחי מ"מ כשרים הם.[28]

וכתב בשער הציון [ס"ק לז] דאינו יודע למה לא כתבו האחרונים דבאופן הנ"ל כשר גם מדין צורת הפתח.[29] ולפי החזו"א [סי' ע ס"ק טז] דקני צוה"פ אינם כשרים אלא כשהם סותמים קצת מהפתח, בציור זה שהעמודים כנגד הכתלים אין כאן צוה"פ.

סעיף טו

מקור הדין שקורה העומדת מאליה פסולה הוא ברא"ש [פ"ק סי' כ] וברשב"א [עבודת הקודש]. וכתב הרשב"א דוגמא לקורה כזו הוא בקורה הניתנת מכותל לכותל כדי לחזק הכתלים, והביאו במשנה ברורה.[30]

טעם הפסול הוא משום דקורה משום היכר, וכשם שרבא שסבר דלחי משום היכר פסל לחי העומד מאליו [דף טו.], כן הוא לדידן בקורה.

קורה רחבה ד' טפחים

עיין פמ"ג [א"א ס"ק יד] שכתב דמשמע דאף ברחבה ד"ט אין להכשירה אלא אם כן הונחה כדי להתיר, והובא במשנ"ב [ס"ק

ביאורים והערות

27. ואין בקורה דין פי תקרה מן התורה, דלזה בעינן תקרה ברוחב ד"ט.

28. ולכאורה צ"ע דכיון שהאדם סמך במבוי זה על היתר דקורה [וטעה בזה], א"כ לא סמך על הלחי מבעוד יום, וכשם שאם סמך על לחי אחר ונפל בשבת אינו יכול לסמוך על לחי נוסף שהיה שם כיון שלא סמך עליו מבעוד יום, ה"נ בזה, ולכאורה אף כשסמיכתו על הלחי האחר היתה בטעות, שלא היה ידוע שהוא פסול, מ"מ לא סמך על הלחי הזה, ה"נ הכא.

29. ולכאורה צ"ע דבגמ' [מנחות דף לג:] אמרו דגם אכסדרא שיש לה פצימים פטורה מן המזוזה, כיון שהפצימין לא נעשו בתורת פתח אלא לחיזוק תקרה, וא"כ ה"נ עמודים אלה לא נעשו בתורת פתח אלא להחזיק את הקורה ואין זו צורת פתח.

30. וקצ"ע למה נקטו דוגמא של קורה הנעשית לשם מטרה אחרת ולא נקטו דוגמא של קורה שנעשתה לצורך קירוי המבוי, רק שלא חשב עליה ולא הזמינה לשם תיקון המבוי. [עיין לשון רש"י (דף טו. ד"ה העומד מאליו) "שלא הוקבע שם לשם תיקון מבוי דלא הזמינוהו לכך"].

נד]. ובביה"ל [ד"ה פסולה] ציין לדברי הרשב"א בעבודת הקודש שכתב דאם רחבה ד"ט ובריאה לקבל מעזיבה, מהניא מדין פי תקרה ואין בה התנאים של קורה , ולכן כשרה אפילו בגבוהה מכ' אמה, וא"כ תוכשר גם בעומד מאליה.

סעיף טז

מקור הדין שקורה העשויה מעצי אשירה פסולה הוא בגמ' עירובין דף פ:, ועיי"ש בתוס' שהקשו למה לחי כשר מעצי אשירה. ותירצו:

א. כיון שרק גובהו של הלחי טעון שיעור ולא רחבו ועוביו, אין זה אלא דבר מועט ולא החמירו בו, משא"כ קורה שצריכה להיות על משך כל רוחב המבוי וגם צריכה להיות רחבה טפח.

ב. הר"ר אברהם תירץ דאה"נ גם בלחי אמרינן כתותי מיכתת שיעוריה, אך לחי כשר גם כשהוא נעשה משברי חרסית אם הם מדובקים לכותל, משא"כ קורה שאי אפשר לעשותה מחרסים מודבקים. וכתב רע"א בהגהתו לשו"ע שהטעם שא"א לעשות את הקורה משברי חרסים הוא משום שקורה צריכה להיות חזקה כדי לקבל אריה, כמבואר להלן [סעיף יז], ואין זה שייך בשברים מדובקים. [ולפי"ז כתב רע"א דבקורה רחבה ד"ט, שאמרו בגמ' שקורה רחבה ד"ט אינה צריכה להיות בריאה לקבל אריה, תוכשר גם מאשירה לפי הרר"א, וראה להלן מהפמ"ג].
והביה"ל [ד"ה ולפיכך] כתב דלפי הפמ"ג יש טעם אחר שא"א לעשות קורה משברים מדובקים, דהפמ"ג כתב דלא מהני קנה העליון לצורת הפתח מאשירה, הואיל ושברי חרסים מדובקים אינם יכולים להתקיים באויר, וא"כ ה"נ קורה אינה יכולה להתקיים באויר, וממילא אמרינן בה כתותי מיכתת שיעוריה אף לפי הר"ר אברהם אף ברחבה ד"ט.

באיזו אשירה אמרו מיכתת שיעוריה

עיין משנ"ב [ס"ק נז] ושעה"צ [ס"ק מב] שהאריך בזה, ויסוד הדברים דעבודה זרה של נכרי יש לה ביטול, דאם עשה בה הנכרי מעשה הפוגם בה בטילה ואינה אסורה, משא"כ ע"ז של ישראל שאין לה ביטול.[31] והנה בע"ז של ישראל שאין לה ביטול נקטו כל הראשונים דאמרינן כתותי מיכתת שיעוריה, אך לגבי ע"ז של נכרי שיש לה ביטול, נחלקו הראשונים מה דינה קודם שביטלה הנכרי:

א. דעת רוב הראשונים [רש"י, רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, רא"ש ור"ן] שאין בה כתותי מיכתת שיעוריה הואיל והנכרי יכול לבטלה.

ב. המרדכי כתב שכל זמן שהנכרי לא ביטל את הע"ז אמרינן כתותי מיכתת שיעוריה, ורק אחרי שביטלה הותרה.

להלכה: השו"ע [או"ח סי' תקפו ס"ג] פסק כרוב הראשונים ולכן הכשיר שופר של ע"ז אף קודם שביטל הנכרי, והרמ"א [שם] הביא דיש מחמירין, והיא דעת המרדכי הנ"ל, וכתב המשנ"ב [שם בס"ק יח] דלענין דינא יש להקל כהשו"ע.[32]

ביאורים והערות

31. בגמ' [סוכה דף לא:] נתבאר דדין כתותי מיכתת שיעוריה נאמר באשירה דמשה, ופירש"י אותן שהיו בשעת כיבוש א"י. ועיין תוס' רי"ד [עירובין דף פ:] שהקשה איפה נמצא בזמן הגמ' אשירה דמשה שיחלקו בה האמוראים אי עבדינן קורה מינה. אמנם מתוס' [סוכה דף לא: ד"ה באשירה] ומהריטב"א [שם] מבואר דלא בעינן דוקא אשירה שהיתה בזמן משה רבינו, אלא כל אשירה של ישראל בכלל זה, וכן נקטו הראשונים והפוסקים, וכמבואר בשו"ע [או"ח סי' תקפו ס"ג] לענין שופר, דכל שופר של ע"ז דישראל פסול ולאו דוקא בדמשה.

32. וציין בשעה"צ [ס"ק לב] לסי' תרמט [ס"ג], דשם לא נחלק הרמ"א על השו"ע להדיא רק ציין לסי' תקפו.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף יז

בגמרא [דף יד.] הצריכו שתהא הקורה בריאה וחזקה לקבל אריח, ופירשו הראשונים [רשב"א בעבודת הקודש, הובא במ"מ פי"ז הי"ג, ורבינו יהונתן] בשם הירושלמי דבעינן שורה של אריחים לכל אורך הקורה.

והוסיף הרשב"א דמ"מ אמרינן לבוד בשני קצות הקורה, שאם בקצות הקורה [ג"ט פחות משהו] אין היא בריאה לקבל אריח אין בכך פסול, דאמרינן לבוד מהמקום הראוי לקבל אריח, והובאו הדברים במג"א [ס"ק טז].

ולמד החזו"א [סי' עו ס"ק ה] מדברי הרשב"א דרק בקצוות של הקורה אמרינן לבוד, אך לא אמרינן לבוד בכל אורך הקורה לעשות קורה פחות מג' טפחים.[33]

בטעם הא דבעינן שתהא הקורה חזקה לקבל אריח, כתבו רש"י ורבינו יהונתן [משנה דף יג:] שהוא כדי שיהא ניכר לכל שהונח לקביעות בנין ולא באופן ארעי. ועיין ביה"ל [ד"ה חזקה] שהביא מרש"י [דף ג] טעם אחר, שלא תהא קורה הניטלת ברוח. [ועיי"ש בביה"ל במה שדן לפי"ז בקורה רחבה ד"ט דלא בעינן שתהא בריאה לקבל אריח, אי כשרה גם בניטלת ברוח].

סעיף יח

בגמרא [דף יד.] נחלקו אמוראים, רבה בר רב הונא סבר שמעמידי הקורה אינם צריכים להיות בריאים לקבל קורה ואריח, ורב חסדא החמיר בזה והצריך שיהיו בריאים לקבל קורה ואריח.

ולהלכה נחלקו הראשונים:

א. הרמב"ם [פי"ז הי"ג] והכס"מ פסקו כרב חסדא לחומרא.

ב. המהר"ם מרוטנבורג והרא"ש [סי' יח] פסקו לקולא והובאו שתי הדעות בשו"ע. וכתב המשנה ברורה דלכתחילה נכון להחמיר כהרמב"ם.

סעיף יט

מקור הדין הוא במשנה דף יג:, עגולה רואין אותה כאילו היא פשוטה, והיינו דאף שבהיותה עגולה אינה יכולה לקבל אריח, מ"מ רואין אותה כאילו נתחלקה באופן שאפשר להניח עליה אריח [רש"י שם].

ומה שאמרו דכל שיש בהקיפו ג' טפחים יש ברוחבו טפח, כבר כתב הרמב"ם בפיהמ"ש [משנה ו] שאין השיעור מדוייק, דקורה שהקיפה ג' טפחים רוחבה פחות מטפח. ועיין שעה"צ [סי' שעב ס"ק יח] שכתב דנראה לדקדק בזה דסמכו חכמים על השיעורים האלו, והוסיף דאולי היה להם מסיני שיש לסמוך על שיעורים אלו אף בשיעורי תורה.

סעיף כ

מקור הדין של קורה שחלק ממנה בולט למקום פסול הוא בגמ' דף יד..

בדברי המשנה ברורה ס"ק סו

המשנה ברורה [ס"ק סו] עוסק בדין קורה עקומה אשר כולה בתוך המבוי כדין [דהיינו שאין העקמומיות יוצאת אל מחוץ למבוי

ביאורים והערות

33. והנה החכם צבי [סי' עט] כתב דלא אמרינן לבוד אלא בהפסק אויר, אך כשמפסיק דבר ממשי שהוא פסול לא אמרינן בזה לבוד. [והובאו דבריו בפמ"ג מ"ז ס"ק א, ובמשנ"ב סי' תרכו ס"ק יז ובשעה"צ סי' תרלב ס"ק יב]. ודן החזו"א אם מדברי הרשב"א יש סתירה לדבריו, שהרי הרשב"א נקט דין לבוד אף שמפסקת קורה פסולה [שאינה בריאה לקבל אריח] בין הקורה הכשירה לבין כותל המבוי, או דאין זה סותר לדברי החכ"צ דיש לחשוב את החלק של הקורה שאינה בריאה כהמשך של הקורה הבריאה, דלא גריע מאויר, שהרי גם אויר א"י לקבל אריח, וסיים בצ"ע.

ולא אל למעלה מכ' אמה], וכתב דבכה"ג הקורה כשירה, אף אם העקמומיות יותר מג"ט, דרואין אותה כאילו היא פשוטה, וכתב דכן מוכח מסתימת לשון הרמב"ם [פי"ז הכ"ו]. אמנם ציין דבספר גאון יעקב ובחידושי אבן העוזר פקפקו בזה, וטעם הפקפוק הוא משום שבירושלמי מבואר שעצם זה שהקורה עקומה הוי פסול לפי רבנן דר' יהודה, ורק לר' יהודה כשרה הקורה דאמרינן רואין כאילו היתה פשוטה, ולרבנן אין להכשיר אלא באופן שאם תינטל העקמומיות לא יהא הפסק ג"ט בין חלקי הקורה הנשארים. ונמצא שבירושלמי מבואר שרבנן דר' יהודה פסלו קורה עקומה, וכתב בחידושי אה"ע שגם בגמרא דידן יש לדייק כן. והחזו"א [סי' עו ס"ק ה] הכריע כהרמב"ם ומהר"ם מרוטנבורג והרא"ש ושאר ראשונים שהכשירו קורה עקומה גם לרבנן דר' יהודה.

עוד כתב החזו"א [סי' עו ס"ק ו] דקפדינן שתחת הקורה יהא חלל עשרה, לכל הפחות ברוחב ד"ט, שבשיעור זה יש שם פתח למבוי, ובכה"ג לא קפדינן אם אין חלל י' טפחים בשאר המקום שתחת הקורה.[34] אבל אם המבוי צר, ומחמת העקמימות שיורדת מהקורה אל מתחת לעשרה אין במקום אחד חלל בגובה י' ורוחב ד', ה"ז פסול.

סעיף כא

מקור הדין הוא בברייתא דף יד.

עיין שער הציון [ס"ק מו] שכתב דמה שרש"י צייר שנעץ עמוד אחר באמצע המבוי והניח עליו קורה שאינה מגעת לשני כתלי המבוי, ולא צייר שנעץ שני עמודים משני צידי המבוי ונתן קורה על גביהן, הוא משום דבציור כזה הוי צוה"פ מעליהן, ובצוה"פ רבו האחרונים המכשירים גם כשרחוקה ג"ט מכל צד.[35]

סעיף כב

מקור הדין של שתי קורות המתאימות הוא בגמ' דף יד., ואמרו בגמ' שאם שתי הקורות מקבלות אריח לרחבו טפח הרי הן כשרות. ונאמרו בזה שלש שיטות בראשונים:

א. הרמב"ם [פי"ז הכ"ה] פירש דמה שכתבו בגמ' שמקבלות אריח לרחבו טפח, הכוונה שבשתי הקורות יחד יש רוחב טפח, אך הן עצמן יכולות להיות רחוקות זו מזו פחות מג' טפחים דאמרינן לבוד, והרי הן כסמוכות זו לזו.

ב. תוס' [ד"ה ובלבד] והרשב"א והריטב"א ורבינו יהונתן פירשו דמה שכתבו בברייתא שהקורות האלו מקבלות אריח לרחבו טפח, הכוונה שהן סמוכות זו לזו ואין המרחק שביניהן עולה על טפח, ובאופן זה אם יניחו עליהן אריח אשר רחבו טפח ומחצה כמבואר שם בגמ', יהא רביע טפח נשען על הקורות מכאן ומכאן ובאופן זה יעמוד האריח היטב. ונמצא לפי שיטה זו שלא תאמר בברייתא שצריך שבקורות עצמן יהיה ביחד שיעור טפח, ואכן זו דעת הרשב"א בחידושיו ובעבודת הקודש, וכן כתב הריטב"א [בפירוש א]. אמנם הביה"ל דייק מדברי רבינו יהונתן שגם לפי שיטה זו הצריך שבקורות עצמן יהיה רוחב טפח, וגם כתב דלפי הפרוש השני שבריטב"א יתכן שצריך שיהא בשתי הקורות רוחב טפח.

ג. שיטת הגהות מיימוניות בשם מהר"ם הוא דאין להכשיר שתי קורות מתאימות אלא אם הן סמוכות ונוגעות זו בו. [ובכה"ג פשוט שבקורות עצמן יש רוחב טפח ביחד].

ביאורים והערות

34. גם לענין צורת הפתח דעת החזו"א דכשרה אף אם חלק ממנה חסום, כל שנשאר חלל בגובה י' ורוחב ד'.

35. ולכאורה יש לדון דכל שלא נתייחסו למקום זה כלל כפתח, וכל מטרת העמודים היא רק להחזיק את הקורה אין זה צוה"פ, כדמצינו בגמ' מנחות [דף לג] דאכסדרא פטורה מן הסוכה אף אם יש לה פצימים, דלא נעשו בתורת פתח אלא לשם חיזוק תקרה.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>להלכה</u>: השו"ע הביא בסתמא את דעת הרמב"ם שהכשיר ברחוקות זו מזו פחות מג"ט והצריך שבקורות עצמן יחד יהא שיעור טפח, ואת הדיעה השנייה [דבעינן שלא יהיו רחוקות זו מזו יותר מטפח] הביא כיש אומרים.[36]

<u>בדברי המג"א ס"ק יח</u>

במג"א [ס"ק יח] יש ט"ס בתחילת הדברים, ויש באחרונים שני אופנים חלוקים בביאור דבריו:

א. המחצית השקל, הלבושי שרד, רע"א והביה"ל [ד"ה בתוך] גורסים כך "ואפילו הם יחד ארבעה טפחים עם האויר שביניהם לא מהני", ולפי גירסא זו מיירי באופן שבכל אחת מהקורות אין שיעור טפח, כגון שכל אחת מהן ג' רבעי טפח, והן נתונות בתוך ג' טפחים זו לזו, ונמצא ששיעור הקורות עם האויר שביניהן עולה על ד"ט, וחידש המג"א דהקורות האלו פסולות, שאף שברחבה ד' א"צ שתהא בריאה לקבל אריח, מ"מ בעינן שיהא ראוי להניח אריח עליהן, והכא שאין בקורות עצמן רוחב טפח א"א להניח אריח על הקורות עצמן, ולא מהני לבוד לפי הדיעה השניה הואיל ואין כאן מקום ראוי להנחת אריח, אלא גם בזה קפדינן שיהיו סמוכות זו לזו בשיעור טפח.
ולפי גירסא זו שהחסרון הוא שאין שיעור טפח במקום אחד בקורות עצמן, אם יהיו ב' קורות שבכל אחת מהן ב' טפחים [ואינן בריאות לקבל אריח ולכן אינן כשירות בפני עצמן], ויהיו סמוכות זו לזו בתוך ג"ט, יהיו הקורות כשרות, דע"י דין לבוד יש כאן קורה בשיעור ד"ט, וגם ראויות להנחת אריח [אף שאינן בריאות לקבלו] שהרי יש בהן עצמן רוחב טפח.

ב. הא"ר, הפמ"ג והחזו"א [סי' עח ס"ק ד] גרסו במג"א "ואפילו הם יחד ארבעה טפחים אם האויר שביניהם יותר מטפח לא מהני,]" והטעם משום שסו"ס מחמת האויר אינן ראויות להניח אריח עליהן.

ולפי גירסא זו לא נתפרש אם איירי גם באופן שבקורות עצמן יש שיעור ד"ט כגון ב' טפחים בכל אחת [רק שאינן בריאות לקבל אריח], או דוקא כשאין בהן עצמן שיעור. דלכאורה אם בהן עצמן יש ד"ט כגון ב"ט מכל צד, א"כ למה פסל המג"א והרי אותן ב"ט ראויים לקבל אריח, ואי משום שאינם חזקים לקבל אריח, לזה מהני שיעור ד"ט דאז א"צ חזקה לקבל אריח.
ועיין חזו"א [סימן עו ס"ק ד] שכתב לבאר זאת, דסובר המג"א דלפי הדיעה השנייה בגמ' כל שיש בין חלקי הקורה אויר יותר מטפח הרי זה פסול ומפסיק בין הקורות, ול"א לבוד לצרפן לד"ט אלא הוו ב' קורות של ב"ט, והטעם משום דכל זמן ששיעור האויר המפסיק הוא רק טפח, נמצא שהקורות עצמן ראויות להנחת אריח וכל חסרונן רק משום שאינן חזקות ובריאות לקבל אריח, ולזה מהני דין לבוד לעשותן כקורה רחבה ד' שא"צ להיות חזקה לקבל אריח, אבל באויר יותר מטפח, שא"א להניח מעליו אריח שישען מקצתו על קורה זו ומקצתו על קורה זו, הוי אויר פסול לענין דין קורה, וא"א לצרף הקורות ע"י לבוד.

<u>העולה מכל הנ"ל:</u>

א] ב' קורות שכל אחת מהן ג' רבעי טפח והן רחוקות זו זו פחות מג"ט, פסולות לפי הדיעה השנייה בשו"ע, ולא אומרים בזה דין לבוד לעשותן כקורה רחבה ד"ט. אמנם לפי הדיעה הראשונה בשו"ע מהני לבוד לצרפן, ומשמע בביה"ל שגם האויר מצטרף לשיעור ד"ט, והרי זו קורה כשרה לפי הדיעה הראשונה שבשו"ע גם אם אינה חזקה ובריאה לקבל אריח.

ב] ב' קורות שבכל אחת מהן ב' טפחים ואינן חזקות לקבל אריח, והן רחוקות זו מזה פחות מג"ט, בביה"ל [ד"ה בתוך] משמע דכשרות אף לפי הדיעה השנייה שבשו"ע. והחזו"א כתב שלדעת המג"א ה"ז פסול לפי הדיעה השנייה, אמנם לענין דינא כתב לנטות מדברי המג"א וכשר, עיי"ש טעמו.

ביאורים והערות

36. אמנם הביה"ל [סוד"ה שצריך] העתיק כמה ראשונים שהחמירו כדיעה השנייה.

ולכאורה כן הדין גם בקורות רחבות טפח שאינן חזקות לקבל אריה, ובכולן יחד יש ד"ט, אם הן לבודות זו לזו שאין המרחק ביניהם ג"ט.

ג] אם יש כמה קנים לבודים זה לזה ובכל אחד אין טפח, וביחד יש שיעור ד"ט, לפי גירסת המחה"ש ורע"א והביה"ל במג"א יש לפסול בזה אם הריוח בין הקנים עולה על טפח, ואין זה ראוי לקבל אריה. והחזו"א הנ"ל הכשיר גם בזה.[37]

סעיף כג

מקור הדין של קורה אחת למעלה ואחת למטה הוא בגמרא דף יד., ושם הובא דין זה בשם ר' יוסי ב"ר יהודה ומטעם דאמרינן רואין את העליונה כאילו היא למטה וכו'.

ונחלקו הראשונים בפסק ההלכה בדין זה:

א. הרמב"ם [פי"ז הכ"ה] פסק כריבר"י דרואין את העליונה כאילו היא למטה וכו', והוסיף "ולא יהיו ביניהם ג' טפחים כשרואים אותה שירדה זו ועלתה זו בכוונה עד שיעשו זו בצד זו", והבית יוסף הקשה מהגמ' [סוכה דף כב.] שהצריכו שיהיו הקורות סמוכות זו לזו בתוך ג"ט, וכתב דאפשר לדחוק שזו גם כוונת הרמב"ם.

וכן פסק בשו"ע דאין להכשיר אלא באופן שאין הפרש הגובה ביניהן מגיע לג"ט, וגם ההפרש במשך ביניהן לא יעלה על ג"ט.[38]

ב. הרא"ש בשם המהר"ם פסק דלא קיי"ל כריבר"י דאמר רואין, ולכן פסל בציור הנ"ל של ב' קורות שאחת גבוהה מהשנייה.

ולפי מה שנתבאר בדברי השו"ע שהכשיר רק כשהפרש הגובה פחות מג"ט, נמצא דכשהביא דעת הפוסלים היינו אפילו בתוך ג"ט.

וכתב המג"א [ס"ק יט] דהמהר"ם סובר כדיעה השנייה [סעיף כב], דצירוף קורות שאני משאר צירופים ולא מהני בו לבוד, הואיל ובעינן שיוכלו להחזיק אריה.

וכתב בספר בגדי ישע דהכא לא מהני אפילו אם ההפרש בגובה הוא רק טפח או אף פחות מטפח, דכשיש הפרש גובה אין הקורה יכולה לקבל אריה, וכן כתב המשנ"ב, עיין בשעה"צ [ס"ק נב].[39]

סעיף כד

מקור הדין של קורה שכיסה אותה במחצלת הוא בגמ' דף יד.. וטעם הדין הוא דע"י שכיסה את הקורה במחצלת בטל ממנה ההיכר של קורה ולא נפסלה. ואם באנו לדון ולהכשיר את המבוי מטעם המחצלת דהויא מחיצה, הויא מחיצה תלויה.

ובמקרה שעשה קורה רחבה טפח, שהעובי שלה גדול מאוד ושיעורו י' טפחים כשיעור מחיצה, נחלקו הראשונים:

ביאורים והערות

37. טעמו של החזו"א הוא מכיון דמשמע בגמרא דכשם שלפי ר' יהודה מכשרינן ב' קורות לבודות זו לזו שאין בכל אחת מהן טפח וביחד יש בהן טפח, ואפילו אינן באותו גובה, כן הוא בד"ט לדידן, ולכן גם אם הד"ט מחולקים לקנים נפרדים, אם הם לבודים זה לזה יש כאן צירוף לד"ט.

38. וכן כתב המשנ"ב [ס"ק עז] דהשו"ע בדיעה הראשונה לא הכשיר בהפרש גובה אלא עד ג"ט. [וקצ"ע דלענין סוכה מדובללת משמע (בסי' תרלא ס"ה) ששיעור ג"ט הוא באלכסון, דבעינן שהמרחק בין קנה לקנה לא יהא ג"ט, וכאן משמע שמשערין ג"ט בגובה לחוד ובמשך לחוד].

39. ומה שציין בשעה"צ הנ"ל לדברי הפמ"ג, היינו דהפמ"ג הכשיר כשההפרש הוא טפח, אך המשנ"ב פסק כהבגדי ישע [והביא דכן משמע מהגר"א] שבכל גווני שיש הפרש גובה ה"ז פסול.

קנין הלכה

מראי מקומות

א. הרשב"א [בחידושיו] נקט שהקורה פסולה, דכל שיש בה שיעור מחיצה בטל ממנה ההיכר של קורה, דלא מיחזי כקורה אלא כמחיצה [אף שאין זו מחיצה כשירה שהרי היא תלויה באויר].

ב. הרא"ש [סי' יח] נחלק על הרשב"א והכשיר בזה.

והפוסקים האריכו לדון בגירסת הרא"ש והטור אם הקורה הנ"ל כשירה גם כאשר הקצה התחתון שלה מגיע לתוך י' טפחים, הב"י פסל והט"ז [ס"ק יג] הכשיר, ומדברי המג"א [ס"ק כ] נראה דפסל, וכן הוא באבן העוזר ובגר"ז ובביאור הגר"א, דחלל מבוי בעינן, שיהא תחת הקורה חלל י"ט והוא לעיכובא, וכן פסק המשנ"ב [ס"ק פב] דקורה שעוביה יורד למטה מעשרה פסולה, אף שנשאר שיעור קורה למעלה מעשרה.

סעיף כה

מקור הדין הוא בברייתא עירובין דף ט. דמפרש רב אשי שנעץ שתי יתידות עקומות שאין בגובהן ג' ואין בעקמימותן ג', והיתה קורתו משוכה [פחות מג"ט מכתלי המבוי] וגם תלויה [גבוהה פחות מג"ט מעל כתלי המבוי] כשרה, דאמרינן חבוט ולבוד.

והוקשה לרש"י [ד"ה והיכי] שיהיו היתידות עצמן כשירות לקורה, ותירץ דמיירי שאין ביתידות רוחב טפח,[40] וכך הובא גם בשו"ע.

מה המרחק באלכסון בין קצה הקורה ובין כותל המבוי

מפשטות הגמרא משמע שהקורה רחוקה בארכה פחות מג"ט במשך המבוי וכן גבוהה מהמבוי פחות מג"ט, אך לפי"ז אפשר שהאלכסון מקצה הקורה עד כותל המבוי הוא ג"ט או יותר, וכן כתב הרשב"א, עיי"ש שכתב דמטעם זה בעינן לשתי ההלכות, חבוט ולבוד, דאם האלכסון הוא פחות מג' טפחים א"כ סגי בחד הלכתא, לבוד לחודה, וכן כתב החזו"א [סי' עז ס"ק ז], ולמד מזה החזו"א דאמרינן תרי הילכתא אף שא"א לדון את האחת קודם שתיאמר השנייה.

והוסיף החזו"א דאף את"ל דהך חבוט שנזכר בגמרא אינו דין חבוט רק דין לבוד כיון שהוא תוך ג"ט, מ"מ הוי תרי הילכתא, לבוד בגובה לראות את הקורה כנמצאת בגובה כתלי המבוי, ולבוד במשך להאריך את הקורה אל כתלי המבוי.

ובשו"ת רע"א [סי' יב] למד מהגמ' הזו דלא אמרינן תרי הילכתא כשאחת בנויה על השנייה, וכתב דמטעם זה לא העמידו בקורה גבוהה הרבה, דאמרינן חבוט כיון שהיא רחבה טפח, ואח"כ יאמרו לבוד. והחזו"א הקשה על דבריו כנ"ל, דאדרבה גם באופן שנזכר בגמ' בעינן תרי הילכתא.

סעיף כו

המקור לחילוק בין אמות שוחקות לאמות עצבות הוא בגמ' עירובין דף ג:, אמר רבא א"ר נחמן כל אמה באמה בת ששה טפחים, אלא הללו שוחקות והללו עצבות, ופירש"י דהכל לחומרא, אמת כלאים מודדים בשוחקות [והיינו בטפחים גדולים כדלקמן], ושל סוכה ומבוי [דפסולין ביותר מעשרים אמה] במצומצמות.

ביאורים והערות

40. ולכאורה היה מקום לתרץ דכיון שנעץ את היתידות כדי שיהיו מעמידי הקורה, א"כ פסולות הן להיות הקורה עצמה, שהרי לא הועמדו לשם קורה, ואפילו יחשוב עליהן עכשיו לשם קורה לא יועיל דהו"ל קורה העומדת מאליה ופסולה כדלעיל [סעיף טו]. ואולי אה"נ רק הוקשה לרש"י דמתחילה יכול לחשוב את היתידות כקורה עצמה, א"נ י"ל דכיון שעיקר הקורה נעשתה לשם היכר ויתידות אלו באו לצורך הקורה, לכן גם הן בכלל ההיכר אף שלא עשאן לשם הקורה עצמה.

ופירשו הראשונים [וכן הוא בגליון הגמרא בשם הערוך] שהחילוק הוא במידת הטפח, שאם האצבעות דבוקות זו לזו ה"ז טפח עצב, ואם האצבעות מרווחות כדרך השוחק שפוסק שפתיו, ה"ז טפח שוחק, וששה טפחים כאלו הוו אמה שוחקת.

ונסתפק רע"א בהגהתו לשו"ע אם הך דינא דשוחקות ומרווחות נאמר על דרך ספק, דהחמירו בספק והצריכו שוחקות או עצבות והכל לחומרא,[41] או שאין זה על דרך ספק אלא דין ודאי דכך נאמר מעיקר הדין [ולכאורה היינו מדרבנן]. ונפק"מ במקום ששייך לומר ממה נפשך, כגון מבוי שפתחו ד' טפחים עצבים ועשה בו לחי שגובהו עשרה טפחים עצבים, דאם דין שוחק ועצב נאמר על דרך ספק א"כ לחי זה מהני, דממ"נ אם העיקר בטפחים עצבים נמצא שיש כאן שיעור פתח מבוי הזוקק תיקון [וכדלהלן (סעיף כח) שלדעת הי"א המבוי צריך תיקון לחי או קורה רק כשרוחב פתחו ד"ט] הרי יש כאן תיקון מעליא דהלחי גבוה י"ט עצבים, ואם העיקר שוחקים א"כ אין בפתח המבוי שיעור ד"ט ופטור הוא מלחי וקורה.

מבוי נמוך מעשרה טפחים

בגמרא [דף ה.] מבואר דמבוי שאין בו גובה עשרה טפחים א"א לתקנו בלחי וקורה אלא אם יחקוק בו להשלימו לעשרה, ומשכחת לה בזה כמה אופנים:

א] אם מחוץ לכתלי המבוי יש גובה י"ט, ורק מבפנים הקרקע גבוהה ואין גובה י"ט, נחלקו בזה האחרונים:

א. בספר אבן העוזר כתב דבהכי איירי סעיף זה, דע"י גובה הכתלים מבחוץ הוי המבוי רה"י, ומ"מ הואיל ומבפנים אין הכתלים גבוהים י"ט לא מהני בהו לחי וקורה, והמשנ"ב הסכים לדבריו.

ב. החזו"א [סי' סה ס"ק נז] חלק על זה וכתב דכל שיש מחיצות י"ט מבחוץ, אפילו כולו גידוד, ניתר המבוי בלחי.

ב] אם כל כותלי המבוי מבפנים ומבחוץ אינם גבוהים י"ט, אין כאן מחיצות כלל ולא שייך לעשות תיקון ברוח רביעית, וגם צוה"פ ברוח רביעית לא שייכא בזה כמבואר במשנ"ב [ס"ק צג] ובחזו"א [סי' סה ס"ק נז-נח] הנ"ל.

ג] אם כתלי המבוי גבוהים י"ט, אך ליד פתחו בתוך ד' אמות הסמוכות לפתח יש מקום מקורה שאין תחתיו גובה י"ט, כתב החזו"א [שם] דבאופן זה איירי השו"ע, שאין לחי וקורה מועילים כיון שאין כאן מבוי גבוה י"ט בשיעור ד' אמות שהוא שיעור מבוי, אך צוה"פ מהניא.[42]

מבוי שפתחו רחב מעשר אמות

מבוי שפתחו רחב מעשר אמות אינו ניתר בלחי וקורה כמבואר במשנה [דף ב.]. ופירש"י הטעם משום דסתם פתח אין שיעורו עולה על עשר אמות דזהו שיעור פירצה, ואין לחי וקורה מתירין את הפירצה.

ביאורים והערות

41. והחמירו גם בדרבנן כדאשכחן בקורת מבוי שעניינה דרבנן, והחמירו בה באמות עצבות. והעולת שבת תמה למה לא אמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא, וכתב התו"ש דלא דנו זאת חכמים כספק אלא כחסרון ידיעה, שאין מקילים בזה אף בדרבנן.

42. לענין צוה"פ אי מהניא כאשר גובהה י"ט אך בסמוך לה נמצא הקירוי של המבוי באופן שאין לפני צוה"פ חלל בגובה י"ט וברוחב ד"ט, עיין חזו"א [סי סה ס"ק נז] שכתב דלפי הגר"א מהניא צוה"פ כזו אליבא דהרמב"ם, אך הוסיף החזו"א דיתכן שהרשב"א חולק בזה ולא התיר אלא כאשר יש בסמוך לצוה"פ חלל בגובה י"ט וברוחב ד"ט.

קנין הלכה

מראי מקומות

מבוי שאין בארכו ד' אמות

מבוי שאין בארכו ד' אמות אינו ניתר בלחי וקורה, כמבואר בגמרא [דף ה.] דמשך מבוי בארבע אמות כאביי דס"ל הכי. וכתב המשנ"ב [ס"ק צג] דמבוי שאין ארכו ד' אמות דינו כחצר וניתר בפס ד"ט או בב' פסין משהו, וכ"ש שניתר בצוה"פ.

מבוי שגובהו יותר מעשרים אמה

עיין בביה"ל [ד"ה אינו] שמביא מדברי הרשב"א שיש שלשה חילוקים בקורה למעלה מעשרים אמה:

א] קורה רחבה פחות מארבעה טפחים פסולה, כיון שקורה משום היכר, ולמעלה מעשרים אמה אין העין שולטת בה.

ב] קורה רחבה ד' טפחים ובריאה לקבל מעזיבה, כתב הרשב"א דמהניא מדין פי תקרה יורד וסותם. [וכתב הרשב"א שזה מועיל רק אם אין פתח המבוי רחב מעשר אמות, והעתיק הביה"ל את דבריו, אך בספר אבן העוזר ובחזו"א (סי' עט ס"ק א) כתבו שהרשב"א לשיטתו שפסק כשיטת בעל המאור בדין פי תקרה דס"ל דלא מהני ליותר מעשר, אך אנן קיי"ל להלכה (סי' שסא ס"כ) דפי תקרה מהני גם ליותר מעשר אמות].

ג] קורה רחבה ז' טפחים, כתב הרשב"א [חידושיו דף ג. ובעבודת הקודש] דמהניא אף כשאינה בריאה לקבל מעזיבה, דהיתר זה אינו מדין פי תקרה אלא מדין קורה, דכשהקורה רחבה ז' טפחים העין שולטת בה גם כשהיא גבוהה מעשרים אמה, וכדמצינו בגמ' סוכה [דף ב] שאם הדפנות מגיעות לסכך העין שולטת בו גם למעלה מכ', הואיל והסכך רחב ז' טפחים.

מבוי שגובהו יותר מעשרים אמה האם ניתר בלחי

הפוסקים נחלקו אם מבוי שגובהו יותר מעשרים אמה ניתר בלחי:

א. המ"מ והב"י והשו"ע נקטו דניתר בלחי, שהרי הלחי עומד בארץ והוא ניכר לעין.

ב. הבית מאיר כתב שמפשטות לישנא דהרמב"ם והטור משמע שגם לחי לא מהני ליותר מכ' אמה, וכתב הטעם משום דלא פלוג רבנן בגבוה מכ' בין קורה למבוי.

המשנ"ב [ס"ק צה] ביאר את טעמו של השו"ע שהכשיר בזה, והביה"ל [ד"ה בלחי] הביא את דברי הב"מ.

קורה שאינה על גבי כתלי המבוי אלא נתונה ביניהם

בגמרא [דף ח:] אמרינן דקורה על גבי מבוי בעינן, אמנם כתב הביה"ל דזה בא לאפוקי רק שלא תהא הקורה מחוץ לכתלי המבוי בצד הנוטה לרה"ר דבזה פסולה אף אם היא צמודה להם, אבל אם הקורה מונחת בין כתלי המבוי ומגיעה מכותל לכותל [א"נ שהיא רחוקה מכל צד פחות מג"ט] כשירה, דהעיקר שתהא הקורה מצורפת עם כתלי המבוי [ואינה כצורת הפתח, דבעינן קנה על גביהן ולא ביניהם]. וכתב הביה"ל לדייק כן מלשונות כמה ראשונים.

מבוי שחקק בו פחות מארבע אמות

כתב השו"ע דמבוי שאינו גבוה י' טפחים צריך לחקוק בו ארבע אמות לתוך המבוי. וכתב המשנ"ב [ס"ק ק] דאם חקק בו פחות מארבע אינו ניתר בלחי וקורה אלא בפס ד' או בשני פסין משהו, וציין למה שכתב לעיל [ס"ק צג]. ולעיל איירי במבוי שאין בארכו ד' אמות שאינו ניתר אלא בפסין, ומקורו של הדין הנ"ל [ס"ק צג] הוא ברמב"ם [פי"ז ה"ז] וברשב"א [עבודת הקודש].

והחזו"א [סימן סה ס"ק נט] נחלק [לגבי הדין שבס"ק ק] וסובר דמבוי שחקק בו פחות מד' אמות אינו ניתר בפסי חצר, דהא מבוי הוא אלא שיש בו פירצה בתוך ד' אמות לפתחו, [דאותו שיעור שחסר מד' אמות הוי פירצה במחיצות המבוי], ולכן אינו ניתר

אלא בצורת הפתח או בעומד מרובה. אבל לפי הנידון של ס"ק צג במבוי שכל ארכו אינו מגיע לד' אמות לא נחלק החזו"א [כמבואר בחזו"א ס"ק נה], והטעם משום שאין כאן שיעור מבוי כלל לכן דינו כחצר, משא"כ בציור שעצם המבוי ארוך יותר מד' אמות וגם חקק בו, רק שלא הגיע החקק לאורך ד' אמות, אין זה אלא כפירצה במבוי.

מה רוחב החקק

הראשונים נחלקו במבוי שאינו גבוה י"ט וחקק בו, כמה יהא רוחב החקק:

א. הרי"ף והרמב"ם [פי"ד הט"ז] כתבו ששיעורו ד' אמות, ונמצא שגודל החקק הוא ד"א על ד"א.[43]

ב. הרא"ש כתב דרוחב החקק הוא על פני כל המבוי, וכן העתיקו הטור והשו"ע, וכן נקטו הפוסקים לדינא. [אמנם אם חקק עד שהגיע קרוב לכותל המבוי בתוך ג"ט אמרינן דכשר, כן כתב המשנ"ב בשם הפמ"ג].

בטעמו של הרא"ש כתב החזו"א דמקום הכתלים שאינו גבוה י"ט אין בו תורת כתלי מבוי וממילא א"א להניח קורה על גביהן, וכן א"א ליתן לחי ליד כותל כזה. אמנם הוסיף החזו"א שאם בא להתיר את המבוי בלחי, די בזה שיחקוק רוחב ד"ט בסמוך לכותל אשר לידו נותן את הלחי.

אין מבוי ניתר בלחי וקורה אלא כשבתים וחצירות פתוחים לתוכו

מקור הדין הוא בגמרא דף יב: ודף עג:, וכתב הרשב"א דהטעם הוא משום שהסתימה של לחי או קורה היא סתימה מועטת, והקלו רק במבוי שיש בו ריבוי דיורין ואין רגילים להשתמש בו בתשמישי הצנעה, משא"כ בחצר שאין בה ריבוי דיורין ורגילים לעשות בה תשמישי הצנעה הצריכו בה סתימה טפי, פס ד' או ב' פסין משהו, ולכן קפדינן שיהיו במבוי בתים וחצרות כדי שיהיו ריבוי דיורין.[44] והובא טעם זה במשנה ברורה [ס"ק קב].

חצרות פתוחות זו לזו

הראשונים נחלקו בדין חצרות אלו הפתוחות למבוי אם שרי גם כשהן פתוחות זו לזו:

א. דעת הרי"ף [והב"י כתב שכך דעת הרמב"ם] שאם החצרות פתוחות זו לזו ויכולות הן לערב ביניהן בלי להשתתף במבוי, הרי הן נחשבות כחצר אחת, כדעת רב [עירובין דף עג:].[45]

ב. הרא"ש [פרק ו סי' כ] וכן המרדכי [סי' תקיח] הביאו את דברי המהר"ם מרוטנבורג שפסק דאף כשהחצירות פתוחות זו לזו אין הן נחשבות כחצר אחת, והמבוי ניתר בלחי וקורה.

ביאורים והערות

43. הקרבן נתנאל הגיה ברי"ף שהחקק יהא רחב ד"ט, ופירש כן גם את דברי הרא"ש המובא להלן, אולם הגר"א כתב דנחלקו בזה הרי"ף והרמב"ם עם הרא"ש, וכן נקט גם החזו"א [סי' סה ס"ק סו].

44. העולת שבת הקשה דא"כ למה כתבו הפוסקים שחצר שארכה יתר על רחבה ניתרת בלחי או קורה כמבוי, והרי אין בה ריבוי דיורין, ותירץ דמ"מ מבוי גרע, שהוא סמוך לרה"ר או לכרמלית ולכן החמירו בו טפי, והובאו הדברים בשעה"צ [ס"ק עח].

45. אמנם חלונות פתוחים מחצר לחצר או מבית לבית אינם מחשיבים זאת כחצר אחת לכל הדעות, אף שיכולין לערב מזו לזו דרך החלון שלא כדרך המבוי.

<u>להלכה</u>: הב"י כתב דנקטינן כהרי"ף והרמב"ם, אך בשו"ע לא כתב תנאי זה שלא יהיו החצרות פתוחות זו לזו. והד"מ כתב דיש להקל כמהר"ם והביא את דעתו כסתמא, ואת דעת האוסרים הביא כיש חולקים. והביא המשנה ברורה [ס"ק קג] את דברי הב"ח והא"ר שכתבו דנקטינן לקולא.[46]

<u>שיהא אורך המבוי יתר על רחבו</u>

מקור הדין הוא בגמרא דף יב: אמר ר"נ נקטינן איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה, כל שארכו יתר על רחבו. עוד נתבאר שם דחצר שארכה יתר על רחבה דינה כמבוי וניתרת בלחי וקורה, ורק חצר מרובעת או שרחבה יתר על ארכה אינה ניתרת בלחי וקורה אלא בפסים.

<u>אורך המבוי</u>

כתב המ"מ בשם הרשב"א דאורך המבוי נקבע לפי הצד שבו נמצא הפתח, והובא במשנ"ב [ס"ק קו]. וכתב החזו"א [סי' סה ס"ק נג] שאם יש שני פתחים למבוי אזלינן בתר הפתח שנכנסין בו יותר.

<u>ביאור המנהג שכתב הרמ"א שמתקנים את המבואות בצורת הפתח</u>

עיין מג"א [ס"ק כז] שהסיק שטעם המנהג שלא לתקן את המבואות בלחי וקורה אלא בצוה"פ, הוא משום שהאידנא אין בתים וחצירות פתוחים למבוי, וממילא אין דינו כמבוי אלא כחצר ולכן אינו ניתר בלחי וקורה.

והוסיף המשנ"ב [ס"ק קיא] דאף שבחצר סגי בב' פסין וא"צ דוקא צוה"פ, מ"מ כיון שלפעמים המבוי מפולש משני צדדיו, ומבוי מפולש בעי צוה"פ כמבואר לעיל [ס"ב],[47] ועוד דלפעמים הפתח רחב יותר מעשר אמות, ואין פתח כזה ניתר בפסין אלא בצורת הפתח, לכן הנהיגו תמיד לתקן את פתח המבוי בצוה"פ, וכן כתבו הט"ז [ס"ק יח] והבית מאיר.

וכתב החיי אדם [כלל עא סו"ס יג] שבוילנא יש מבואות שפתוחים אליהם בתים וחצרות כדינא דגמרא, ולכן הם ניתרים בצוה"פ מצד הרה"ר ובלחי מהצד השני. [והוסיף עוד דבשעת הדחק גם במבוי עקום, אם א"א לעשות תיקון בעקמומית, אפשר להתיר בלי תיקון זה].

והחזו"א [סי' סח ס"ק נב] כתב שבזמננו שאין רגילים לעשות תשמישי דירה בחצר, לכן לא מיקרי חצרות אלא רחבות, ואין מבואות שלנו ניתרים בלחי וקורה.

<u>המנהג האידנא בחצר</u>

עיין ביה"ל [סי' שסד ד"ה דינו] שכתב שמצד המנהג שנהגו לתקן את המבואות בצוה"פ, גם את החצרות יש לתקן באופן זה. [ולכאורה הטעם משום שלפעמים הפתח רחב מעשר אמות ולא מהני פסין, לכן הנהיגו לעשות צוה"פ בכל גוונא].

ביאורים והערות

46. עיין תוס' עירובין [דף עד: ד"ה הוה] שנתבארו בהם פרטים נוספים בדין זה של חצרות פתוחות זו לזו ובתים פתוחים זה לזה.

47. והנה המג"א [ס"ק כז] דן דלכאורה אם אין הבתים והחצירות פתוחים למבוי א"כ אין דינו כמבוי מפולש אלא כחצר מפולשת ולא נצטרך צוה"פ. ויש לעיין בכוונתו, דאטו חצר מפולשת ניתרת בפסין משני צידי הפילוש, והרי פסין מועילים רק ברוח רביעית, וצ"ל דחצר מפולשת ניתרת בעומד מרובה מצד אחד ופסין מצד שני, משא"כ מבוי מפולש שניתר דוקא בצוה"פ מצד אחד. ותירץ המג"א ע"פ דברי הסמ"ק דאף שדין מבוי זה כחצר, מ"מ לענין דין מפולש החמירו בו כמבוי, כיון שפתחי המבוי קרובים לרשות הרבים.

כיצד נוהגים האידנא במבוי מפולש

כתב המג"א [ס"ק כז] דמבוי מפולש אף שהחמירו בו גם האידנא [שדינו כחצר] וכפי שנתבאר לעיל בסמוך, מ"מ הצד השני שלו נתקן בלחי, וכמבואר בסי' שסד בדין מבוי מפולש. והתוספת שבת הקשה דכיון שהאידנא אין בתים וחצירות פתוחים למבוי, א"כ מעיקר הדין דינו כחצר, וחצר בעיא ב' פסין. ולכן פירש התו"ש דאכן זו כוונת המג"א שיעשה בצד השני ב' פסין או פס ד' כתיקוני חצר.

והמחצית השקל הביא דבריו וכתב דדוחק גדול הוא לפרש כן במג"א, ולכן כתב דמתוך שהחמירו במבוי זה לענין דיני מבוי מפולש והצריכו צוה"פ, נתנו לו דין מבוי גם לקולא דניתר בלחי וקורה. [והוסיף המחה"ש ליתן בזה טעם, דכיון שמבואות שלנו קרובים לרה"ר א"כ אין עושין בהן תשמישי הצנע אף שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכן ואין בהם ריבוי דיורין, ולכן סגי בלחי וקורה].

והחיי אדם הצריך לעשות ב' פסין בצד השני כדעת התו"ש.

אמנם הבית מאיר כתב דמצד המנהג בעינן דוקא צוה"פ מכל צד, וכן משמע בשלחן עצי שיטים. וה"ה מבוי סתום בעי צוה"פ בפתחו, והובא במשנ"ב [ס"ק קז].

להלכה: כתב המשנ"ב [ס"ק קיא] שלכתדחילה בודאי יש להזהר לעשות צוה"פ בשני הראשים, אך אם נפל הקנה העליון בשבת או בשעת הדחק יש לסמוך ולהקל בב' לחיים.

כיצד נוהגים האידנא במבוי עקום

עיין מג"א [ס"ק כז] שכתב דכאשר אין העיר מוקפת חומה גם המבואות העקומים תורתן כמפולשים כמבואר בסי' שסד [ס"ג], וא"כ לכאורה בעינן שיעשה תיקון גם בעקמומיות של המבוי כדפסקינן שם, וכן פסק המשאת בנימין. אך כתב המג"א שלא ראה נוהגין כן, ולכן כיון שמבואות שלנו דינם כחצרות כמבואר ברמ"א [משום שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכן], לכן אין עושין תיקון בעקמומיות כיון שחצר מפולשת אינה צריכה תיקון במקום העיקום.[48] ובדברי המג"א כתבו גם הא"ר והתורת חיים והשערי תשובה.

והט"ז [להלן סי' שסד] החמיר כהמשאת בנימין להצריך תיקון בעקמומית, והמשנה ברורה [ס"ק קיא] הביא את שתי הדיעות, והביא דהגאון ר' שלמה קלוגר בספר החיים כתב שהמנהג להקל כהמג"א, וגם מצרפים את שיטות הראשונים שלא הצריכו תיקון בעקמומית גם למבוי עקום שבזמן הגמרא.

תיקוני המבואות בעיר מוקפת חומה

המג"א [ס"ק כז] הביא בתחילת דבריו את דברי התרומת הדשן [סי' עד] שכתב שהטעם שאין המבואות שלנו ניתרים בלחי וקורה הוא משום שהעיירות שלנו מוקפות חומה, ודין עיר מוקפת חומה כחצר של רבים, ולכן אין מבואות אלו טעונים תיקון כדי לעשותן רשות היחיד, ואם באנו לחלק בין מבואות של ישראל למבואות של הגויים, זהו חילוק דיורין וא"א לעשותן בלחי וקורה אלא בפסין, ואם הפתח רחב מעשר אמות צריך צוה"פ, וכן כתב מהר"י וייל. והוסיף מהרי"ו דמטעם זה כשהעיר מוקפת חומה אין

ביאורים והערות

48. והוסיף המג"א דאף שלענין עצם דין מפולש החמירו ליתן לו דין מבוי, היינו לענין הפתחים הסמוכים לרה"ר וכסברת הסמ"ק, אבל לענין העקמומית שאינה סמוכה לרה"ר חזר דינו להיות כחצר וא"צ שם תיקון.

המבואות טעונים תיקון בעקמומיתם, וזה נאמר רק במבוי מפולש לרה"ר או לכרמלית, וכאן כל העיר מוקפת.[49]

<u>בדברי המשנ"ב ס"ק קיג בענין צורת הפתח</u>

א] כתב המשנ"ב שכתלי המבוי אינם נחשבים כקנים לצורת הפתח. [וזה לכאורה דלא כהרא"ש שכתב לענין מזוזה שראשי הכתלים נחשבים כמזוזות, והו"ל פתח החייב במזוזה אם יש קנה עליון. וע"ע בסי' תרל שהרמ"א הביא את דעת הראבי"ה שקצה הסכך נחשב כקנה עליון לצוה"פ].

ב] עוד כתב המשנ"ב שאם יש עמוד בולט מהכותל יכול הוא להיחשב כקנה לצוה"פ אם סמך עליו מבעוד יום. עיין לעיל [סעיף יא] בביה"ל [ד"ה אבל] שהביא שהפמ"ג הסתפק בצורת הפתח אי בעינן שיסמוך עליה מבעוד יום. ודעת החזו"א [סי' עז ס"ק ט] שא"צ שיסמכו על צוה"פ מבעוד יום.

ג] בענין חיפופים היוצאים מן הכותל והם לבודים זה לזה, כתבו הט"ז והגר"ז דחשיבי קנה לצוה"פ, והתו"ש וכן החזו"א החמירו בזה כפתחי שמאי. ועיין שעה"צ [לעיל ס"ק יט] שגם החמיר בזה.

ד] עוד כתב המשנ"ב ומקורו בספר מקור חיים, שאם העמיד את הקנה של צוה"פ בתוך בית או בתוך מקום מוקף ב' מחיצות ה"ז פסול. טעמו של המקור החיים הוא משום שבאופן זה אין הקנה ניכר ואין כאן היכר, וס"ל שקנה של צוה"פ בעי היכר. עוד כתב שהמקום המוקף כמאן דמלי דמי. והחזו"א [סי' ע ס"ק כב] כתב שאם הקנה הוא במקום מוקף ואינו בולט לחלל המבוי ה"ז כאילו העמיד את הקנה מאחורי המבוי ופסול,[50] דקנה צוה"פ צריך להיות אוכל ברשות.

ובשו"ת אבני נזר [או"ח סי' רצא] כתב דאף באופן שאין הקנה מוקף במחיצות מכל צד אלא יש רק מחיצה המפסקת בין קנה לקנה ה"ז פסול, דאי אפשר לצרף בכה"ג קנה לקנה להחשיבם כצורת הפתח.

<u>סעיף כז</u>

מקור הדין של חצר שארכה יתר על רחבה הוא בגמרא דף יב:, ומבואר שם שדיני חצר נאמרים רק בחצר מרובעת או שרחבה יתר על ארכה.

<u>סעיף כח</u>

בגמרא דף יב. איתא אמר רב אחלאי ואיתימא רב יחיאל עד ארבעה, והיינו שאם פתח המבוי פחות מארבעה טפחים אין הוא צריך תיקון, וכן פסקו המהר"ם מרוטנבורג והרא"ש [פ"ק סי' טו] והמרדכי. אבל הרמב"ם לא פסק כן וגם הרי"ף לא הביא את המימרא הזו, וכתב הב"י שטעמם משום שלפי חד לישנא בגמרא נחלקו בזה תנאים, ושמואל פסק דלא כרב אחלאי, אך כשאין הפתח רחב ג' ה"ז כלבוד.

<u>להלכה</u>: השו"ע נקט לעיקר כהרי"ף והרמב"ם וכתב דעתם בסתמא, ואת דעת החולקים הביא כיש חולקין.

ועיין משנ"ב שכל זה כאשר המבוי עצמו רחב ויש בו שיער רשות היחי ד אלא שהוא מתקצר בפתחו, אך אם אין במבוי עצמו שיעור ד"ט כתב דפשוט שיש להקל כמש"כ הראב"ד והרשב"א, דאין כאן רה"י כלל אלא הוי מקום פטור וא"צ שום תיקון.

ביאורים והערות

49. יש בדברים אלו חידוש, דהיה מקום לומר דעיר מוקפת חומה דינה כדין כמה מבואות שהקיפו עצמם, שעדיין תורת מבוי עליהם ובעו תיקון בעקמימות וכעין דינו מבוי העשוי כנדל [להלן סי שסד ס"ה], וקמ"ל מהרי"ו שעיר מוקפת יצאה מתורת מבוי וחזרה להיות כחצר של רבים.

50. ובשו"ת חת"ס [או"ח סי צא] כתב דקנה של צוה"פ העומד מאחורי הכותל כשר.

שאלות לחזרה על החומר הנלמד בחודש אדר א׳ תשע״ט
או״ח הלכות עירובין סי׳ שסג ס״א – סכ״ח
מיוסדות על טור וב״י, שו״ע ט״ז ומג״א, מ״ב שעה״צ וביה״ל

סעיף א

א. מבוי שפתוח לרוח רביעית או חצר שנפרץ אחד מכתליו ;
1) מה טעם אסרו חכמים לטלטל בו שיעור ארבע אמות?
2) והאם מיקרי רשות היחיד מן התורה לחייב הזורק מתוכו לרה״ר?
3) והאם יש נפק״מ אם המקום פתוח לרה״ר?
4) שתי מחיצות - העשויין כמין גם או כשהן זו מול זו - ולחי, האם מיקרי רה״י מן התורה?

סעיף ב

ב. באר מה הדין חצר שנפרץ למקום האסור לטלטל, באופנים דלהלן ;
1) נפרץ כל הכותל עד עשר אמות או עשר אמות, כמה צריך לתקן כשמתקן מצד אחד וכשמתקן משני הצדדים?
2) כשנשתייר בכותל רביעי במקום אחד בנוי כשיעור ד׳ טפחים, בראש הכותל או באמצעה?
3) כשנשתייר משני הצדדים טפח בכל צד או משהו בכל צד?
4) אם אין בפרצה ד׳ טפחים, כמה צריך לתקן?
5) אם אין בפרצה ג׳ טפחים, האם צריך לתקן?
6) כשעומד מרובה על הפרוץ, האם צריך לתקן?
7) אם כל החצר פחות מארבעה טפחים ונפרץ במילואו, כמה צריך לתקן?

ג. 1) כשנפרצה כל הכותל והוא יותר מעשר אמות, איזה תיקון מהני?
2) ומה הדין כשאינה כל הכותל רק פרוץ מרובה על העומד והפרצה יותר מעשר אמות?
3) ומה דעת הרמב״ם בזה?

סעיף ג

ד. מבוי שיש לו שלש מחיצות ופרוץ מצד רביעי, התירו בלחי שיעמיד בפתח המבוי ;
1) כמה צריך להיות עביו ורחבו וגבהו של הלחי?
2) מה הנפק״מ בין חצר למבוי שבחצר הצריכו יותר מבמבוי?
3) אדם - קשור או אינו קשור - האם כשר ללחי?
4) והאם יש נפק״מ אם הודיעו שהוא ללחי או לא הודיעו?

סעיף ד

ה. 1) אם נשאר קצת כותל ברוח רביעי האם מהני ללחי?
2) והאם סגי ברוחב כל שהוא או דצריך שיהיה טפח, ומה הטעם?

סעיף ה

ו. 1) מה דין לחי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה?
2) ומה דין צורת הפתח שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה?
3) ומה הדין כשהיא מתנדנדת?
4) ומה הדין כשהלחיים קשורים עד גובה י׳ טפחים ובגובה למעלה הם מתנענעים עם הקנה שעל גביהם, ומה הטעם?
5) ומה הדין באופן הזה כשרוחב הקנה אינו כרוחב המבוי רק שהלחיים עומדים בשיפוע קצת והקנה הקצר מתקשר על גביהם?

סעיף ו

ז. 1) הלחי שמעמיד בראש הכותל, האם צריך שיהיה סמוך לכותל ממש?
2) ומה הטעם?
3) ומה הדין אם הלחי רחב יותר מג׳ טפחים?
4) ומה הטעם?

ח. 1) כשעושה צורת הפתח למבוי, האם צריך לדקדק שיהא בתוך ג׳ טפחים לכותל?

2) ומה הדין אם יש ד׳ טפחים בין צורת הפתח לכותל, ומה הנידון בזה?

סעיף ז

ט. 1) לחי משברים מדובקים, האם מהני?
2) אבנים היוצאים מן הכותל ומובדלים זו מזו פחות מג׳ טפחים, האם מהני ללחי והאם מהני ללחיים כאלו לענין צורת הפתח?
3) סיד מחוי בכותל, האם מהני ללחי והאם מהני ללחיים כאלו לענין צורת הפתח, ומה הטעם?

סעיף ח

י. 1) מה הנידון אם מועיל לחי שנעשה מעצי אשרה?
2) אלו טעמים מצינו להיתר?
3) ומה הנפק״מ להלכה בין הטעמים?

סעיף ט

יא. האם בעינן שבליטת הלחי יהיה נראה גם לעומדים בפנים וגם לעומדים בחוץ?

סעיף י

יב. 1) מה הדין כשהלחי גבוהה מן הארץ שלשה טפחים ויש בו עשרה טפחים, ומה הטעם?
2) ומה הדין כשגבוהה פחות משלשה ויש בו שבעה טפחים ומשהו?

סעיף יא

יג. 1) לחי שנזדמן שם מאליו ולא עשאו לשם לחי, האם בעינן שיסמכו עליו מערב שבת בפירוש או בסתמא סגי?
2) אם היה שם לחי אחר בערב שבת ונפל בשבת, האם אפשר לטלטל ע״י לחי זה הנמצא שם מאליו?

סעיף יב

יד. 1) מה הדין כשהלחי העומד מאליו רחב ארבע אמות, ורוחב המבוי שמונה אמות?
2) ומה הדין כשרוחב המבוי יותר משמונה אמות?
3) ומה הדין אם העמידו לשם לחי והוא רחב ארבע אמות והמבוי רחב יותר משמונה אמות, ומה הטעם?

סעיף יג

טו. לחי שהועמד בהמשך דפנו של מבוי, דשוה מבפנים ונראה מבחוץ, האם מותר לטלטל בכל המבוי ובמשך אורך הלחי;
1) כשהלחי פחות מארבע אמות?
2) כשהלחי רחב ארבע אמות?

סעיף יד

טז. קורה המונחת להיכר בראש המבוי;
1) מה הטעם שצריך להניחו על כתלי המבוי דוקא ולא מחוץ למבוי?
2) מה נשתנה קורה מלחי שמועיל גם מחוץ למבוי?
3) האם צריך דוקא להניחה על כתלי המבוי או גם בחלל המבוי מהני?
4) תחב שני יתדות בשני הכתלים מזה ומזה לצד רשות הרבים והניח קורה עליהם, מה הדין?
5) נעץ שתי יתדות בקרקע סמוך לכתלי המבוי מזה ומזה מבחוץ, והניח קורה עליהם, האם מהני, ומשום מה?

סעיף טו

יז. 1) קורה שלא הונחה כדי להתיר המבוי, האם מהני?
2) מה נשתנית מלחי כה״ג שסמכו עליה מערב שבת?
3) ומה הדין אם הקורה רחבה ארבעה טפחים?

סעיף טז

יח. האם מהני קורה שעשאה מעצי אשרה;

1) שעבדה ישראל?
2) של עכו״ם וקצצה ישראל ונטלה לזכות בה?
3) כשנפל האילן מעצמו ונטלה ישראל לזכות בה?
4) כשנטלה ישראל בגזילה - וביטלה העכו״ם או לא ביטלה?
5) אם נתן לו העכו״ם הקורה בשאלה או במתנה אחר שנקצצה ע״י ישראל?
6) ומה הדין אם הקורה רחבה ארבעה, והטעם?

סעיף יז

יט. 1) כמה צריך להיות שיעור הקורה ברחבה ועביה?
2) וכמה צריך להיות החוזק שלה, ומה הטעם?
3) ומה הדין כשרוחב המבוי עשר אמות?
4) ומה הדין בקורה של קשים וקנים שחזקה לקבל אריח?
5) ומה הדין כשרחבה ארבעה טפחים והיא דקה שנטלת ברוח?

סעיף יח

כ. מעמידים, שהם יתידות היוצאות מן הכותל שהקורה נסמכת עליהם;
1) האם בעינן שיהיו חזקים כדי לקבל אותה וגם חצי לבנה, ומה הטעם?
2) איך פוסקים להלכה?

סעיף יט

כא. 1) קורה עגולה, כמה צריך שיהיה בהיקפה?
2) מה הטעם להתיר, הא אינה יכולה לקבל עליה אריח?

סעיף כ

כב. 1) קורה עקומה שעקמימותה יוצא חוץ למבוי באופן שפוסל הקורה, האם כשרה?
2) קורה עקומה שכל עקמימותה נמצאת בתוך הכשר מבוי, האם כשרה?

סעיף כא

כג. מה הדין בקורה המונחת באופנים דלהלן;
1) מצד אחד נסמכת על הכותל ומצד שני מונחת על עמוד?
2) נסמכת על שני עמודים?
3) שתי קורות היוצאות מעל שני הכתלים ובאמצע הרוחב מונחות על עמודים?

סעיף כב

כד. שתי קורות המונחות זו על יד זו, ואין בכל אחת לבדה כדי לקבל אריח;
1) כמה צריך שתהיה רוחב כל קורה, וכמה צריך שיהיו קרובות זו לזו, ומה הטעם?
2) כשיש ארבעה טפחים לשתי הקורות ביחד עם האויר שביניהם מדין לבוד, האם מהני ומה הטעם?

סעיף כג

כה. שתי קורות המונחות זו על יד זו, אבל לא בשוה, אחת למעלה ואחת למטה, ואין בכל אחת לבדה כדי לקבל אריח;
1) האם מועיל כשאין ביניהם שלשה טפחים, ומה הטעם?
2) ומה הדין כשהעליונה למעלה מעשרים או התחתונה למטה מעשרה, ומה הטעם?

כו. לדעה הפוסלת;
1) מאי שנא ממה ששנינו בהלכות סוכה כשהסכך מבולבל אחד למעלה ואחד למטה?
2) והאם מרחק טפח או פחות מטפח בכה״ג מהני?
3) וכששתי הקורות עומדות בשוה איזה מרחק צריך להיות ביניהם?

סעיף כד

כז. אם הוסיף ופרס על הקורה מחצלת היורדת למטה וקשרה שיהיה לה שם מחיצה, האם מהני מדין קורה או מדין מחיצה;
1) כשהמחצלת יורדת עד פחות מג׳ טפחים מהארץ?
2) כשהיא גבוהה מן הארץ ג׳ טפחים?

כח. קורה שהיא רחבה עשרה טפחים, ונמשכת למטה, האם מהני מדין קורה או מדין מחיצה;
1) כשגבוהה מן הארץ עשרה טפחים?

2) כשנמשכת למטה מעשרה טפחים מן הארץ?

סעיף כה

כט. כשהקורה קצרה מרוחב המבוי ועומדת במרחק בגובה מעל הכתלים, כגון על שני יתדות עקומות שעולים מהכותל למעלה בשיפוע כלפי פנים, האם מהני ללחי, ומה הטעם?

סעיף כו

ל. 1) כשהקרקע בפנים המבוי אינו נמוך עשרה טפחים מהמחיצה, האם מהני הקורה, והטעם?
2) בכה"ג, האם מהני צורת הפתח?
3) ומה הדין כשחלל המבוי גבוה י' טפחים ורק במקום פתח המבוי היה נמוך מעשרה?
4) כשהמבוי רחב יותר מעשר אמות, האם מהני הקורה, והטעם?
5) כשהמבוי אינו ארוך ארבע אמות, האם מהני הקורה, ומה הטעם?
6) כשהמבוי רחב יותר מעשר אמות או שאינו ארוך ארבע אמות, האם ניתר בפס ארבעה מצד אחד או שני משהויין משני הצדדים?

לא. 1) האם מחשבין טפחים או אמות מרווחות או מצומצמות?
2) כמה יתירה מרווחת על מצומצמת?

לב. אם גובה חלל המבוי הוא יותר מעשרים אמה מצומצמות.
1) האם ניתר בקורה רחבה ארבעה שראויה לקבל מעזיבה?
2) האם ניתר בקורה רחבה שבעה?
3) האם ניתר בלחי?
4) האם ניתר בציורים בכותל?
5) האם ניתר בצורת הפתח?

לג. 1) ומה הדין אם גובה חלל המבוי עד הקורה אינו אלא כ' אמות מצומצמות, והקורה היא למעלה מעשרים?
2) והאם יש תקנה שיניח הקורה באמצע גובה הקיר, למטה מעשרים אמה?

לד. היה הקורה למעלה מעשרים אמה;
1) האם מהני לבנות בנין תחתיו למעטו מעשרים?
2) וכמה צריך להיות רוחב הטפח, ומה הטעם?
3) והאם מהני עפר, ומה הטעם?

לה. כשהמבוי אינו גבוה עשרה וחוקק בה כדי להשלימו לעשרה, כמה צריך לחוק באורך וברוחב, ומה הטעם?

לו. 1) כמה חצירות ובתים ופתחים בעינן למבוי שיהא ניתר בלחי וקורה?
2) מה המנהג הפשוט במדינות אלו לתקן מבואות שלנו?
3) מה עושין בצד השני של המבוי?
4) מבוי עקום האם צריך לתקן עקמימותו?

סעיף כז

לז. חצר שארכו יותר על רחבו, האם דינו כמבוי וניתר בלי או בקורה?

סעיף כח

לח. מבוי שאין בפתחו רוחב שלשה, האם צריך תיקון?

לט. מבוי שאין ברחבו שלשה טפחים, האם צריך תיקון, ומה הטעם?

שאלות הנוגעות למעשה בחומר הנלמד
בחודש אדר א׳ תשע״ט
או״ח הלכות עירובין סי׳ שסג ס״א – סכ״ח

א. רחוב שיש לו גדרי רה״ר.

1. יש לו מחיצה אחת לאורכה ואחת בסופה, הוסיפו פס בצד אחד מהם האם המקום נהפך לכרמלית.
2. ועד היכן מוגדר ככרמלית.
3. ואם יש לכביש שורות בתים משתי צדדיו, האם יועיל להניח לחי בקצה אחד מהם.

ביה״ל ד״ה אסרו, ובחזו״א ע״ב סק״י דן האם הפס הג׳ עושה רה״י כנגד כולו, כנגד אלכסונו מול הפס השני, או רק כנגד עצמו.

ב. חדר מדריגות או חצר שרוצים לערבה, הכניסה לחצר פרוצה.

1. נשארו שתי צדדיו קצת מהקירות האם מועיל לסגירה.
2. והאם יכול להעמיד בצד אחד או בשתי צדדיו קרשים דקים שלא יפריע למעבר.
3. האם יש חילוק מה רוחבם של הקירות והקרשים.
4. אין לו אפשרות להעמיד שם ולחבר כלום, האם יועיל שידביק לכל הגובה מב׳ צדדיו פס דבק סלוטייפ.
5. האם שונה כאשר הכניסה אלכסונית מעט.
6. והאם יש הבדל מה רוחב הפירצה.
7. יש בליטות בגדר למטה ולכן הקרש רחוק מהאבנים מעט או הרבה, האם מועיל.
8. והאם יועיל בכה״ג כאשר יעשה צוה״פ ולא קרש.
9. והאם יש חילוק מה רוחב הקרש, או שצד אחד כן נוגע ומגיע אליו ממש.

מבואר בס״ב שאם עומד מרובה מהני ללא תיקון, ואם פרוץ יותר מי׳ לא מהני רק צוה״פ, ובפחות מועיל מדין פסים, אבל אם מצד פס אחד מהני רק ברחב ד׳ אבל בב׳ אפילו משהו, ולהלכה כתב בביה״ל שסגי ברוחב משהו ואי״צ אפילו טפח, ואפילו מסיד מחוי כל שיש בו עובי קצת מבואר בסקכ״ו שמהני. ברמ״א לקמן סכ״ו מבואר שהמנהג רק בצוה״פ, ובמ״ב סקקי״א שגם פסין לא, ועדיין אפשר שחצירות שלנו מהני, וגם צריך להגדיר אימת נחשב לחצר ואימת למבוי שמבואר בס״ג שבלחי כל שהוא סגי, וכשמועיל מדין לחי הוא אפילו בעומד מאליו, כמבואר בס״ד, אלא שצריך רוחב טפח, אבל מבואר בס״ו שלחי צריך שלא ירחיק ג״ט, ובמ״ב הביא מחלוקת בטעם החיסרון ונפק״מ ברוחב ג״ט שלא אמרינן אתי אוירא, וכתב להחמיר, אבל בצוה״פ הביא מחלוקת ויסודו תלוי האם החיסרון מצד אתי אוירא שבצוה״פ לא שייך לומר כן,

ומיקל בשעת הדחק. ובחזו״א סימן ע׳ סוסקי״ד מתבאר שאם בצד אחד הוא מחובר יכול בצד השני לסמוך משום עומד מרובה.

ג. עמוד של צורת הפתח חלק העליון של העמוד אינו מחובר ותפוס כראוי.

1. מחמת כך מתנדנד קצת או הרבה, מה דינו.
2. והאם יש חילוק לאיזה צד מתנדנד.
3. והאם שונה כאשר קשור היטב אבל בחוט וכדו׳, ולכן יש לו מרוח שבו הוא זז מאליו או בכל נגיעה.
4. וכן עמוד של צורת הפתח שהתעקם לכיון פנים תחת החוט, או לאחוריו, או לצדדיו כלפי פנים או חוץ.
5. וכן חוט העליון של הצורת הפתח שמתנדנד לחוץ, פנים, למטה, למעלה.
6. וכן שתי הלחיים שבכניסה לחצר אינם תפוסים היטב, ומתנדנדים, בחלק העליון או כולו.
7. בכל האופנים הפוסלים, האם יכול לטלטל בזמן שאין רוח.

מבואר בס״ה שלחי שרוח מנידו פסול, ובמ״ב כתב דה״ה בלחי של צוה״פ, ובמ״ב כתב שאם רק החלק של למעלה מתנענע אינו נפסל, ואם רק החלק של למעלה מתנענע כתב בשעה״צ שאמרינן דל מהכא, ואם החוט שלמעלה אין חיסרון, אמנם בסימן שס״ב סקס״ו הביא מכמה אחרונים שמחמירים בזה, ומסתפק אפילו באופנים שא״א לומר דל מהכא את החלק העליון מ״מ הוא נטפל לחלק שתחתיו, ומבואר במ״ב שהחיסרון שמתנענע הוא כי נחשב שאין כלל מחיצה, ולפי״ז גם בשעה שאינו מתנדנד לא נחשב שיש צוה״פ.

ד. עמוד המשמש כלחי לצוה״פ.

1. האם יש חיסרון כאשר בולטים בו המסמרים, או חתיכות עץ הבולטות באמצע.
2. והאם יש חיסרון שבמקומות מסויימים הוא מחורר.
3. רוצים לקשור את הלחי היטב האם ניתן להעביר סביבו חוטים וכדו׳.
4. והאם יש חיסרון כאשר מדביקים מודעות על הלחיים של הצור הפתח.
5. גדר אבנים שאינה ישרה, או העשויה מבליטות ושקיעות, האם קצהו יכול לשמש כעמוד לצוה״פ.
6. חיברו קופת צדקה ללחי של הצוה״פ, האם נפסל.
7. בכל אלו האם שונה כאשר הם מחוברים, מודבקים בלחי מעל גובה י׳.

מתבאר בשו״ע שלחי יכול להיות משברי שברים, וסיד מחוי, ובמ״ב כתב שה״ה אבנים נכנסים ויוצאים מהני, וה״ה אבנים יוצאים ונכנסים ובלבד שלא יהיה ביניהם ג״ט, אבל בשעה״צ סקי״ט הביא לחלוק שלא מהני, אבל לקמן סקקי״ט ובשעה״צ נראה שנקט כעיקר שמהני ורק יש חולקים.

ה. העמידו את עמודי הצורת הפתח צמוד לקירות החצר.

1. באופן שנראה רק כהמשך ממש של הקיר ללא בליטה הנראית לבפנים.
2. באופן שהקרשים יותר דקים מהקיר וניכרים כחלק נפרד.
3. באופן שהם בחפירה קטנה, או שהריצוץ קרוב אליה גבוה קצת.

בלחי מבואר בס״ט שבין הנראית לעומד בחוץ בין לעומד בפנים כשר, ובקהילות יעקב עירובין סימן ו׳ מבואר שלגבי צוה״פ צריך שיהיה נראה לעומד בפנים, וכ״כ בחזו״א ס׳ ע׳ סקט״ז וי״ז שרק כאשר הקנים ל הצוה״פ סותמים מקצת מהפתח נחשב לצוה״פ, אבל בשעה״צ לקמן סקל״ז נראה שמועיל נראה מבחוץ בלבד, אבל כאשר כולו ממש בשוה צמוד לכותל שגם מבחוץ אינו נראה וניכר לכו״ע לא יועיל. וצריך שיהיה גובה י׳ טפחים, ובפשטות מאחר ואין מחיצה לפחות מד׳ טפחים צריך שסביבו בכל הד׳ טפחים יהיה גובה י׳.

ו. צורת הפתח שגודר את החצר שסברו שיש לו פסול.

1. בשבת ראהו חכם ואמר שהוא כשר האם ניתן לטלטל.
2. וכן אם נפל הקרש של הצורת הפתח, וראו שיש במקומו מאחריו פס צבע בולט מעט, או פס דבק שהחזיק אותו האם ניתן להשתמש בהם להתיר.
3. וכן גדר שהיה לו פירצות וחשבו שפסול ובשבת הורה חכם שכשר, האם ניתן לטלטל.
4. וכן צוה״פ שסברו שמחמת מצב החוט שמעילו הוא פסול ובשבת נתעוררו שלמקום יש דין חצר והלחיים רחבים דיים לשמש כפסים, האם ניתן לטלטל.
5. סברו שאין עירוב בשבת ראו שחוטי הטלפון שסביב הבנין עוברים כהוגן וכדין על העמודים, האם ניתן לסמוך על זה.
6. וכן אם ראו שבסוף החצר יש גג ישר העונה על דרישות ודיני פי תקרה.

בביה״ל ד״ה אבל כתב שמחיצה גמורה גם אם לא סמכו עליו בער״ש ולא רצו לטלטל בה מועיל, ומהפמ״ג שמסתפק בכה״ג בצוה״פ, ולקמן בשעה״צ סקקי״ג כתב שצריך שיסמכו, ובחזו״א ע״ז סק״א כתב שנראה שדינו כמחיצה ואי״צ לסמוך עליה, ומאידך לענין עמודי בטלגרף כתב שאם יסמכו לצורת הפתח מועיל, ואפשר ששונה כי עיקרו אינו לכך ובמהותו אינו משמש לכך, צריך להגדירו לצורת הפתח, ולענין פסים נסתפק הרע״א כאן על השו״ע אבל הבית מאיר תוספת שבת וחזו״א ע׳ סק״א כתבו שאפשר לסמוך עליו. ולענין פי תקרה נשאר בביה״ל בסט״ו בצ״ע.

ז. רוצים לעשות צורת הפתח במקום שעוברים מנופים.

1. האם ניתן לקשור את החוט בקומה העליונה ביותר או מעל הגג.
2. והאם יש חיסרון כאשר המרזב של הגג או מנוע של מזגן בולט מעט מחמת לחוט.

3. וכן אם בסוכות כאשר הוציאו את הגג חלקו עובר ומבדיל בין החוט ללחי.
4. עמוד שמעליו חוט העירוב ועל העמוד מחובר תמרור הבולט מעט ביניהם, או עובר חוט חשמל ביניהם מה דין צוה"פ זו.
5. וכן אם סמוך עליו גדל מענפי העץ ועובר ביניהם.
6. וכן חיברו לחי צמוד לעמוד חשמל ולמעלה חוט, באמצע העמוד חשמל מחובר דוקרניים האם חוצץ ופוסל.
7. אתרי בניה וכדו' שמקיפים אותם בצוה"פ מחובר לגדר שגובה מטר ומשהו, ובאמצע תחת החוט יש תלולית עפר גבוהה, האם הצוה"פ כשרה.
8. בנו סוכה או העמידו קראון בכניסה לחצר במקום שעובר צוה"פ מעליו, האם נפסל.
9. רכב נטוש החונה זמן רב מאוד על הכביש תחת צורת הפתח השכונתי האם פוסל את העירוב.

מבואר בשו"ע שאין שיעור לגובה הצוה"פ, אבל אם יש משהו המבדיל בין החוט ללחי מבואר במ"ב שנפסל, אמנם כתב החזו"א סי' ע"א סקי"ג שרק דבר הקבוע מפסיק, ויש לעיין האם כונתו לקבוע או חשוב, ולכן כדי שהמרזב לא יבדיל צריך להרחיק את הלחי מהבנין, אבל לחי של צורת הפתח הביא המ"ב מחלוקת אם צריך שיהיה תוך ג' ולכן צריך לחבר כמה קרשים שהכל יחשב כאחד ומחובר, וצריך שיהיה גבוה י' ויש לדון כאשר באמצע אחרי מרחק ד' טפחים אבל מתחתיו אינו גבוה י', ובמ"ב כתב שצריך שיפתח פתח גדול תחיתו שלא יבדיל ויש לעיין האם הגדול הוא דוקא דאל"כ יחשב כלבוד וסתום או כדי שודאי יהיה החוט כנגד הלחיים והאם יש הבדל בין דבר המחורר שמעליו שבמציאות אינו מפסיק או שאומרים לבוד להחמיר. וכאשר יש מבנה המפסיק מחמת לצוה"פ אבל לא ביניהם, בחזו"א ס"ע סקי"ח נקט שמחיצה שתחת צוה"פ מחלקה, אלא שיש אופנים שניתן להחשיבה כלחי מב' צדדיו, אבל יצטרך שלא היה מפסיק מעל הגג והסכך שלא יבלוט כלל מהדפנות.